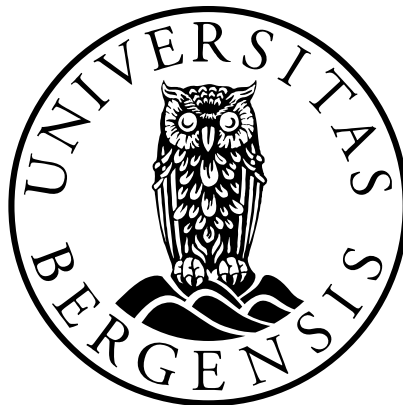

Dyrs rettigheter

- *En analyse av egenverdibestemmelsen i dyrevelferdsloven § 3*

Kandidatnummer: 200739

Antall ord: 14 997

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

09.12.2014

1	INNLEDNING	3
1.1	OPPGAVENS TEMA	3
1.2	PROBLEMSTILLING	3
1.3	DYREVELFERDSLOVEN	4
1.3.1	<i>Dyrevelferds- eller dyrerettighetslov?</i>	5
1.4	OPPGAVENS AVGRENSNINGER	6
1.5	OVERSIKT OVER INNHOLDET I OPPGAVEN	7
2	RETTIGHETER.....	8
2.1	NORMATIVE ETISKE TEORIER.....	8
2.1.1	<i>Teleologi</i>	8
	Instrumentell- og egenverdi.....	11
2.1.2	<i>Deontologi</i>	11
	Iboende verdi.....	12
	Verdisubjektivisme eller -objektivisme	13
2.1.3	<i>Dyrerettigheter hos Regan og Singer</i>	14
2.1.4	<i>Sammenligning av egenverdi og iboende verdi</i>	15
2.2	ULIKE FORMER FOR RETTIGHETER	16
2.2.1	<i>Moralske rettigheter</i>	16
2.2.2	<i>Juridiske rettigheter</i>	16
	Positive rettigheter.....	17
	Negative rettigheter	17
	Forutsetninger for å ha juridiske rettigheter.....	18
2.3	RETT OG MORAL	18
2.4	MORALSKE RETTIGHETSSPØRSMÅL	19
2.4.1	<i>Kan man ha rettigheter når man ikke er et rettssubjekt?</i>	19
2.4.2	<i>Kan man ha rettigheter når man ikke selv kan hevde sin rett?</i>	19
2.4.3	<i>Kan man ha rettigheter uten å ha plikter?</i>	20
2.4.4	<i>Avhenger dyrenes rettighetsstatus av hvilken art det er?</i>	21
2.4.5	<i>Er det dyrene som har rettigheter, eller mennesket som har plikter?</i>	22
2.5	MIN FORSTÅELSE AV RETTIGHET FOR OPPGAVEN	22
3	HISTORISK UTVIKLING	24
3.1	DYREVERNLOVEN AV 1935	25
3.2	DYREVERNLOVEN AV 1974	26
3.3	DYREVELFERDSLOVEN AV 2009	28
4	NÆRMERE OM EGENVERDIBESTEMMELSEN I DYREVELFERDSLOVEN § 3	30
4.1	PROPOSISJONEN.....	30
4.2	INNSTILLINGEN.....	31
4.2.1	<i>Inkluderingen av egenverdibestemmelsen</i>	31
4.2.2	<i>Mindretallets innvendinger</i>	33
4.3	DYREVELFERDSLOVEN § 3 FØRSTE SETNING.....	34
4.3.1	<i>«Egenverdi»</i>	35
	Hva som ligger i begrepet «egenverdi»	35
	Egenverd, egenverdi og iboende verdi	37
	Hensynet til lik forståelse	38
4.3.2	<i>“Nytteverdi”</i>	38
4.3.3	<i>Forholdet til § 3 andre setning</i>	39
4.3.4	<i>Egenverdibestemmelsens betydning</i>	40

4.4	RETTSPRAKSIS	41
4.5	ANDRE MYNDIGHETERS PRAKSIS	42
4.6	ANDRE BESTEMMELSER I DYREVELFERDSLOVEN	42
5	SKANDINAVISK RETT	43
5.1	DANSK RETT	43
5.2	SVENSK RETT	43
5.3	SAMMENFATNING AV SKANDINAVISK RETT	44
6	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	45
6.1	OPPFATNINGEN I SAMFUNNET	45
6.2	RETTSTILSTANDEN I DAG	46
6.3	SPØRSMÅL TIL ETTERTANKE	47
7	KILDER	49
7.1	LOVER	49
7.1.1	Norsk rett	49
7.1.2	Fremmed rett	49
7.2	FORSKRIFTER	49
7.3	FORARBEID	49
7.4	RETTSPRAKSIS	50
7.5	LITTERATUR	50
7.5.1	Bøker	50
7.5.2	Artikler	52
7.6	ANDRE KILDER	53

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Mennesker har hatt nær og omfattende kontakt med dyr i årtusener. Denne kontakten med dyrene er utstrakt, og eksempelvis kyr, sauer og griser holdes som produksjonsdyr for å gi kjøtt, melk, ull og skinn. Hester holdes som rekreasjons- og arbeidsdyr. Hunder, katter og kaniner holdes som kjæle- og utstillingsdyr. Hunder brukes også som fører-, service-, spor- og likhunder. Dyr brukes også i forsøk og forskning. Listen er ikke uttømmende, men den viser hvor omfattende vår kontakt med dyrene er. Denne nære kontakten kan medføre en rekke problemer. Foruten sykdommer, skade og lignende, på både dyr og mennesker, kan kontakten medføre rovdrift og utnyttelse.

Menneskers forståelse av dyrs adferd, og vår tilnærming til dyrs velferd, er i stadig endring. Som jeg vil vise har det de siste 100 årene skjedd drastiske endringer i dyrevernslovgivningen. I senere år har folkeopinionen endret seg om bruk av dyr. Dette ser man med det økte fokuset på dyrevern, og at dyrs rettigheter stadig er i fokus, både på sosiale medier, innen politikken og i media generelt.

Det juridiske aspektet ved menneskers dyrehold, særlig dyrs eventuelle rettigheter, er lite omtalt i juridisk teori. Ved å skrive denne oppgaven, håper jeg å kunne gi svar på spørsmål som i dag står ubehandlet.

Å besvare spørsmål knyttet til noe så dagsaktuelt, men fortsatt urørt, var utslagsgivende for valget av emne.

1.2 Problemstilling

Oppgavens hovedproblemstilling er hvorvidt dyr har rettigheter.

I dette overordnede spørsmålet ligger det et spørsmål om *hva* en rettighet er, i hvilken utstrekning dyr har slike rettigheter etter norsk lov, og om disse i så fall blir overholdt i praksis.

1.3 Dyrevelferdsloven

I Norge er spørsmål knyttet til dyr, og deres forhold til mennesker, blant annet forsøkt regulert gjennom lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd (dyrevelferdsloven, dvl.). Loven omfatter de «forhold som påvirker velferd hos eller respekt for» en lang rekke oppramsede dyr, jf. lovens § 2. Etter forarbeidene skal dette tolkes som «alle handlinger og aktiviteter, herunder unnlatelser som har betydning for dyrs velferd eller respekten for dyr.»¹ Ettersom menneskelig dyrehold påvirker velferden deres, vil loven komme til anvendelse i ethvert tilfelle hvor det er spørsmål om dyrehold. Selv om dyrevelferdsloven er det primære rettsgrunnlaget, kan det tenkes at dyr kan ha rettigheter også uavhengig av mennesker, hvilket jeg vil se på i kapittel 2.

Etter dvl. § 1 er formålet «å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr».

Formålsbestemmelsen er ny, sammenlignet med den tidligere lovgivningen dyrevernlovgivningen. Foruten god dyrevelferd, har bestemmelsen som formål å fremme *respekten* for dyr. Dette er ment å virke holdningsskapende. Å fremme slik respekt er et «selvstendig hensyn selv om manglende respekt for dyret ikke nødvendigvis medfører redusert dyrevelferd».² Dette viser at loven har fokus på å sikre menneskers respekt for dyr. Som jeg vil vise i kapittel 3, har det vært en utvikling i bruk og syn på dyr i norsk rett det siste århundret. I denne holdningsendringen ligger det også et økt fokus på *dyrerettigheter*.

For problemstillingen, og oppgaven som helhet, er særlig dvl. § 3 relevant.

«§ 3 Generelt om behandling av dyr

Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.»

Denne bestemmelsens første setning er kjernen for oppgavens vurderinger. Bestemmelsen var ikke med i departementets lovproposisjon, men kom med under komitebehandlingen.³ I den forbindelse uttalte den ansvarlige statsråden, Brekk, at det «ikke [vil] ha noen dyrevelferdsmessige konsekvenser å ta inn begrepet egenverdi i lovteksten» og at «begrepet

¹ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 93.

² *ibid* s. 93.

³ Innst. O. nr. 56 (2008-2009) s. 29.

kun [vil] ha symbolverdi og ikke i seg selv bidra til bedre dyrevelferd».⁴ Hvorvidt statsrådets uttalelser har støtte ellers i rettskildene, vil jeg komme tilbake til i kapittel 4.

1.3.1 Dyrevelferds- eller dyrerettighetslov?

Før oppgavens hovedproblemstilling kan besvares, er det nødvendig klargjøre hva slags lov dyrevelferdsloven er. Dersom den er å oppfatte som en velferdslov, som navnet tilsier, vil den ha som mål å sikre dyrs livsvilkår og omsorg. Dersom den også er å oppfatte som en rettighetslov, vil den åpne for at dyr tillegges en annen status. Hva som ligger i begrepet rettighet vil jeg se nærmere på i kapittel 2.

Den amerikanske jusprofessoren Francione oppfatter det slik at rettssystemer som baserer seg på lover som krever «human behandling», eller som forbyr «unødvendig lidelse» (mine oversettelser), ikke kan beskytte vesener som etter lovverket er privat eiendom.⁵ Dette er lovgivning som søker å sette fokus på velferd, snarere enn rettigheter. Francione kaller dette for «legal welfarism».⁶

Dyrevelferdsloven bærer foruten navnet også andre preg av å være en *dyrevelferdslov*. Francione har satt opp fire grunnvilkår for om en lov er en velferdslov eller en rettighetslov.⁷ Det første vilkåret er at dyr må bli sett på som menneskers eiendom. Det andre vilkåret er at eierskapet til dyr må tolkes som en rettferdiggjøring av dyrebruk til menneskelige mål. Det tredje vilkåret er at bruken av dyr blir sett på som *nødvendig*, så lenge bruken er akseptert og lovlig. Det fjerde vilkåret er at det må foreligge en forståelse av *mishandling* som ikke samsvarer med den generelle forståelsen i samfunnet. Dyr er eiendom i norsk rett, jf. blant annet dvl. § 4 som omtaler eieren av dyr. Dyreeierskap brukes som rettferdiggjøring av bruken, og bruken blir sett på som nødvendig innenfor lovens rammer. Forståelsen av mishandling og lidelse samsvarer ikke med den forståelsen som brukes om mennesker. Vilkårene er således oppfylt, en oppfatning Ellefsen også har.⁸

⁴ Statsråd Lars Peder Brekks brev til næringskomiteen den 10. februar 2009, henvist til i Innst. O. nr. 56 (2008-2009) s. 29.

⁵ Gary L. Francione, *Animals, property, and the law*, 2. utgave, Philadelphia 2007 s. 19.

⁶ *ibid* s. 4.

⁷ *ibid* s. 26.

⁸ Rune Ellefsen, *Med lov til å pine*, Oslo 2013 s. 50.

Ettersom Franciones oppsatte vilkår for dyrevelferdslovgivning er oppfylt, tyder dette på at loven er en *dyrevelferdslov*, og ikke en *dyrerettighetslov*. Loven er ment som instrument for å sikre god velferd blant dyr. Deres eventuelle rettigheter kommer i andre rekke. Ellefsen skriver at det at dyrevelferdsloven er velferdslovgivning, og ikke rettighetslovgivning, medfører at det «ikke [tas] stilling til hvorvidt dyrene har eller bør ha rettigheter».⁹ Selv om dyrevelferdsloven må sies å være en velferdslov, tar den, som jeg vil komme til i kapittel 4, stilling til om dyr har eller bør ha rettigheter. Ellefsens påstand om at dette ikke tas stilling til stemmer således ikke.

Hvorvidt loven er å se på som en velferds- eller rettighetslov har betydning for den videre vurderingen, da det danner utgangspunktet for lovgivningen og lovgivers syn, nemlig at dyrene er menneskenes eiendom, og at bruken av dem er opp til oss. I den videre oppgaven vil jeg påpeke avvik fra denne forståelsen, og se om det er endringer i hvordan vi forstår dyrebruk.

1.4 Oppgavens avgrensninger

Etter dvl. § 2 omfatter loven «forhold som påvirker velferd hos eller respekt for pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, tiftokreps, blekksprut og honningbier».

Vurderingene i oppgaven vil derimot være om førstnevnte gruppe dyr, pattedyr, da det primært er pattedyr som holdes av mennesker. Ved å begrense oppgaven til å kun omhandle pattedyr, vil jeg enklere tydeliggjøre den interessekonflikten som oppstår mellom dyr og mennesker, når dyrenes eventuelle rettigheter vurderes. Når jeg bruker ordet «dyr» vil det være tale om pattedyr.

Videre vil oppgaven ta for seg dyr som enkeltindivider, ikke samlet bestand. Det fremgår ikke av lovens ordlyd, men etter forarbeidene er «dyrevelferdslovens formål [...] hensynet til det enkelte dyrs velferd».¹⁰ Om samlede bestander og arter, er viltloven rettslig grunnlag. Etter viltlovens § 1 er lovens formål å sikre viltforvaltningen. Viltlovens kjerneområde er forvaltningen av samlede bestander, snarere enn enkeltindividene. Oppgaven søker å svare på om dyr, som enkeltindivider, har rettigheter, og viltlovens bestemmelser faller utenfor oppgavens kjerne. Da vilt lever fritt, vil det heller ikke være tale om dyrehold, og dyr som

⁹ Rune Ellefsen, *Med lov til å pine*, Oslo 2013 s. 49.

¹⁰ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 16.

holdes av mennesker faller utenfor viltlovens virkeområde. Som samlede bestander er husdyr ikke vernet etter gjeldende lovverk. Ettersom viltlovens bestemmelser faller utenfor oppgaven vil de ikke vurderes nærmere.

Oppgaven vil videre *ikke* ta for seg partsrepresentasjon for dyr. Partsrepresentasjon for dyr er et prosessuelt spørsmål, og ligger ikke innenfor oppgavens rammer, da denne omhandler den materielle retten.

1.5 Oversikt over innholdet i oppgaven

I oppgavens kapittel 2 redegjøres det for ulike etiske teorier, og forståelsen deres av begrepene moral og verdi. Deretter vil denne forståelsen brukes til å definere begrepet rettighet.

I kapittel 3 vil dyrevernlovene av 1935 og 1974, og den nye dyrevelferdsloven fra 2009 anvendes for å vise den historiske utviklingen i norsk rett, vedrørende dyr og deres rettighetsstatus det siste århundret.

Kapittel 4 behandler egenverdibestemmelsen i dyrevelferdsloven § 3 første setning i detalj. Herunder prosessen frem mot endelig lovtekst, ved et nærmere blikk på uttalelsene i forarbeidene, henholdsvis Odelstingsproposisjonen og næringskomiteens innstilling til Stortinget. Dernest vil egenverdibegrepets meningsinnhold omtales i lys av de etiske teorier redegjort for i kapittel 2, før jeg ser på hvordan begrepet tolkes og anvendes i praksis.

I kapittel 5 vil den norske dyrevelferdslovgivningen sammenlignes med de andre skandinaviske landenes rett, for å belyse fellestrekkene og forskjellene.

2 Rettigheter

Før spørsmålet om dyr har rettigheter kan belyses, må begrepet *rettighet* defineres. I juridisk forstand vil begrepets innhold kunne variere stort, avhengig av *hvem* som hevdes å inneha rettigheten, under hvilke omstendigheter, og hva slags rettigheter som hevdes.

Begrepet rettighet har ulikt meningsinnhold i etikken, avhengig av hvilken etisk tilnærming man har. Ulike etiske tilnærminger tillegger ulikt meningsinnhold til begrep som verdi og moral. Verdi og moral er hensyn som er med på å påvirke hvilke rettslige prinsipper som kommer til uttrykk i lovene, og hvordan lovene utformes. De påvirker også tolkningen av lovteksten. Før en kan se på hva som ligger i begrepet rettighet, er det derfor nødvendig å redegjøre for ulike etiske tilnærminger, og deres syn på verdi og moral.

2.1 Normative etiske teorier

Det finnes flere filosofiske tilnærmelser, med forskjellig syn på både rettigheter, verdi og moral. Disse tilnærmelsene omtales som normative etiske teorier, og er den delen av etikken som har et «helhetlig syn på det riktige og det gode», og som forsøker å se på hva som er rett og galt.¹¹ Ettersom synet på hva som er «godt» vil variere, må også de etiske teoriene måtte ha en verdilære som kan begrunne hva som sees på som riktig.¹²

Disse normative etiske teoriene deles normalt inn i to hovedtyper, teleologiske og deontologiske.¹³ Disse teoriene har blant annet som formål å «formulere normer og verdier vi bør ta hensyn til i dagliglivets moral», og å begrunne disse normene og verdiene.¹⁴

2.1.1 Teleologi

Teleologi som etisk teori har som hovedtrekk at den ser på det som *fremmer* det gode som det riktige.¹⁵

¹¹ Kjell Eivind Johansen og Arne Johan Vetlesen, *Innføring i etikk*, Oslo 2003 s. 135.

¹² *ibid* s. 136.

¹³ Bjørn Thommesen og Jon Wetlesen, *Etisk tenkning: En historisk og systematisk innføring*, Oslo 1996 s. 158.

¹⁴ *ibid* s. 157.

¹⁵ Kjell Eivind Johansen og Arne Johan Vetlesen, *Innføring i etikk*, Oslo 2003 s. 136.

Teleologien har rekke underteorier, som konsekvensialisme, dydsetikk og utilitarisme.

Innen konsekvensialismen er utelukkende konsekvensen – utfallet – av handlingen som avgjør om den er god eller ikke.¹⁶

Utgangspunktet for dydsetikken, særlig kjent fra Aristoteles, er den enkelte menneskelige aktøren, og dennes ønske om et godt liv.¹⁷ Aristoteles var av den oppfatningen at det som skiller mennesker fra dyrene er at mennesker har fornuft.¹⁸ Dette fornuftss skillet medførte at dyr ikke ble tillagt status som moralsk vesen, som medfører at de ikke kan inneha rettigheter.

Den utilitaristiske tilnærmingen innebærer at man skal vurdere handlinger som moralsk riktige eller gale «i lys av om de er gode eller dårlige», i kraft av sine konsekvenser.¹⁹

Utilitarismen er en nytteetikk, da den søker å «maksimere fellesnytt til alle berørte parter».²⁰

Innen den moderne utilitaristiske filosofien er særlig Singer kjent som dyrerettighetsfilosof. Boken hans «Animal Liberation», utgitt i 1975,²¹ blir av mange kalt «dyrefrigjøringskampens bibel»²² og står den dag i dag som en bauta innen dyrerettighetsfilosofien. I motsetning til Aristoteles som stiller krav til fornuft, argumenterer Singer for at dyr har rettigheter med bakgrunn i at mennesker og dyr er likestilt. Han erkjenner at det er en rekke faktiske forskjeller mellom mennesker og dyr, men at dette ikke utelukker dyrene fra å ha rettigheter.²³ Singer mener at vi ved å gjøre forskjell på mennesker og dyr, har en holdning om «artsundertrykkelse» eller «speciesisme», en «partisk fordom eller holdning i favør av interessene til medlemmer av ens egen art på bekostning av de som tilhører andre arter».²⁴

Singer er av oppfatningen at speciesisme i det store kan sammenlignes med rasisme.²⁵ Han er av oppfatningen at vi ikke kan trekke skille ved artene. Han mener at dette skillet ved artene

¹⁶ Kjell Eivind Johansen og Arne Johan Vetlesen, *Innføring i etikk*, Oslo 2003 s. 138.

¹⁷ *ibid* s. 147.

¹⁸ Aristoteles, *Den Nikomakiske etikk*, oversatt av Øyvind Rabbås og Anfinn Stigen, Oslo 1999, s. 11, *EN* I.7.1098a.

¹⁹ Bjørn Thommesen og Jon Wetlesen, *Etisk tenkning: En historisk og systematisk innføring*, Oslo 1996 s. 170.

²⁰ *ibid* s. 170.

²¹ Peter Singer, *Animal Liberation*, 2. utgave, London 1990. (Norsk utgave: *Dyrenes frigjøring*, Oslo 2002).

²² Olof Franck, *Djurens liv och vårt: om att värdera liv*, Stockholm 2002, s. 16.

²³ Peter Singer, *Animal Liberation*, 2. utgave, London 1990 (Norsk utgave: *Dyrenes frigjøring*, Oslo 2002) s. 2.

²⁴ *ibid* s. 7.

²⁵ Se blant annet Peter Singer, *Animal Liberation*, 2. utgave, London 1990 (Norsk utgave: *Dyrenes frigjøring*, Oslo 2002) s. 9.

ikke er begrunnet i annet enn nettopp det at vi tilhører ulike arter. Singer mener at dyr og mennesker må behandles på bakgrunn av de samme moralske avveiningene. I dette ligger det at dersom vi aksepterer drap på syke dyr, må vi også akseptere drap på syke mennesker, i form av aktiv dødshjelp. Slik *aktiv* dødshjelp er tillat i enkelte land, mens det i norsk rett kun er tale om innstilling av behandling, såkalt *passiv* dødshjelp. Singers syn har fått mye kritikk, og hans synspunkter har blitt sammenlignet med nazismens menneskesyn. Dette gjorde blant annet at han på tidlig 90-tallet hadde taleforbud i Tyskland.²⁶

Videre er han av den oppfatning at påføringen av lidelse – uavhengig av hvilken art som påføres lidelsen – aldri kan være «moralsk forsvarlig».²⁷ Dette begrunner han i likestillingen mellom vesenene. Dersom lidelsene er sammenlignbare, og vesenet er i stand til å lide, eller føle velbehag eller glede, må deres rettigheter være likestilt.²⁸

Singer er av den oppfatning at dyr kan føle smerte, men at deres opplevelse av smerten kan avvike fra menneskenes følelser, for eksempel med tanke på styrken av et slag.²⁹ Denne oppfatningen av smerte er det Singer bygger sin argumentasjon på. Han mener at dyr har rettigheter på bakgrunn av deres evne til å føle smerte, og at dersom et dyr ikke kan føle slik smerte, har det heller ikke behov for vern.³⁰

Singers syn om at det ikke finnes moralske relevante egenskaper som «innehas av samtlige mennesker og samtidig ingen dyr», og at dette medfører at dyr har visse rettigheter, vises til i Stortingsmeldingen.³¹

Videre vises det også til Singers syn om at dyrenes interesser må ivaretas av mennesker, da de ikke er «ansvarlige moralske aktører, men moralske objekter, med rett til å behandles moralsk» ettersom dyr ikke har evnen til å tenke og handle moralsk.³²

²⁶ Se Luc Ferry, *Le nouvel ordre écologique*, Paris 1992 (Norsk utgave: Ny økologisk orden, Oslo 1996) s. 67.

²⁷ Peter Singer, *Animal Liberation*, 2. utgave, London 1990 (Norsk utgave: *Dyrenes frigjøring*, Oslo 2002) s. 9.

²⁸ *ibid* s. 9.

²⁹ *ibid* s. 16.

³⁰ *ibid* s. 9.

³¹ St.meld. nr. 12 (2002-2003) s. 19.

³² *ibid* s. 19.

Instrumentell- og egenverdi

I teleologisk etisk teori er det nødvendig å skille mellom instrumentell verdi og egenverdi.³³

Instrumentell verdi er den verdien noe har ved at det bidrar som middel for å realisere et overordnet mål.³⁴

Egenverdi på den annen side, er den isolerte verdien, det som har «verdi i seg selv» uavhengig av hvilken instrumentell verdi det måtte ha for andre.³⁵

Thommesen og Wetlesen definerer begrepet egenverdi som den verdien noe har ved at noen begjærer, liker, foretrekker eller elsker det for «dens egen skyld og ikke bare for noe annets skyld».³⁶ Og at egenverdi ikke nødvendigvis er knyttet til moral, da for eksempel naturlandskap og kunstverk kan tillegges egenverdi.³⁷

Egenverdien er relativ for dem som opplever verdien, da de vil ha ulik interesse i det som har slik verdi.³⁸ Ariansen eksemplifiserer dette med at en sterkt urbanisert person ikke vil oppfatte at uberørt natur har egenverdi, i motsetning til hva en friluftinteressert person ville mene.³⁹

Egenverdi må på bakgrunn av dette sies å være den relative verdien noe har i den egenskap at noen foretrekker den eller det fremfor noe annet.

Hvordan begrepet tolkes i dyrevelferdsloven ses nærmere på i kapittel 4.3.1.

2.1.2 Deontologi

Den andre hovedtypen normativ etisk teori er den deontologiske. I motsetning til teleologien, hvor en handling vurderes som moralsk riktig dersom formålet er godt, er det i deontologien fokus på at en handling skal være moralsk riktig, uavhengig av formålet og det endelige resultatet. Dette innebærer at veien frem til resultatet må være moralsk riktig.⁴⁰

³³ Kjell Eivind Johansen og Arne Johan Vetlesen, *Innføring i etikk*, Oslo 2003 s. 137.

³⁴ Per Ariansen, *Miljøfilosofi*, Oslo 1992 s. 108.

³⁵ *ibid* s. 108.

³⁶ Bjørn Thommesen og Jon Wetlesen, *Etisk tenkning: En historisk og systematisk innføring*, Oslo 1996 s. 199.

³⁷ *ibid* s. 199.

³⁸ Per Ariansen, *Miljøfilosofi*, Oslo 1992 s. 109.

³⁹ *ibid* s. 109.

⁴⁰ Kjell Eivind Johansen og Arne Johan Vetlesen, *Innføring i etikk*, Oslo 2003 s. 157.

Den mest kjente filosofen under deontologisk etikkteori er Kant, med hans pliktetikk.⁴¹ Pliktetikken utgangspunkt er at vi har plikter som er større enn, og uavhengig av konsekvensen av handlingene vi utfører.⁴² Pliktetikken har to sider, den legale og den moralske. Den legale innebærer at handlingen bør være i tråd med gyldige moralske normer. Den moralske innebærer at handlingen bør være i *god vilje*.⁴³ Etter Kants syn må vi ikke bare følge de fastsatte lovene, men vi må også gjøre dette fordi vi føler det er vår moralske plikt. Dette i motsetning til i teleologien, hvor selve målet står i fokus, og ikke i så stor grad veien dit.

Overført til oppgaven innebærer pliktetikken at en dyreholder ikke bare behandler dyrene sine godt fordi det er nedfelt i § 3 andre setning, men fordi han mener at det er det rette å gjøre.

I deontologien er det en idé at man kan ha verdi ut over den instrumentelle eller egenverdi man måtte ha, som den teleologiske teorien virker å begrense seg til. Det er en tanke om at man kan ha en *iboende verdi*, en verdi et individ eller en gruppe individ har «i kraft av visse egenskaper som utgjør dets egenart».⁴⁴

Iboende verdi

Kant tillar *mennesker* slik verdi, fordi han anså mennesker som rasjonelle. Og som rasjonelle vesener er menneskene moralske aktører, og er «mål i seg selv».⁴⁵ Denne verdien omtales som en iboende verdi, og blir av Kant sett på som en «indre verdi».⁴⁶

Iboende verdi er en *moralsk statusverdi*, og er den verdien som vi tillegger «alle og bare de objekter som vi regner som moralske subjekter», de objekter vi antar vi har direkte moralske plikter overfor.⁴⁷ Som eksempel bruker Thommesen og Wetlesen plikten til å ha «respekt for deres selvbestemmelse og omsorg for deres velferd, slik at man i hvert fall påfører dem unngåelig skade, men kanskje gjør noe for å hindre at de lider skade».⁴⁸ Selv om forfatterne

⁴¹ Kjell Eivind Johansen og Arne Johan Vetlesen, *Innføring i etikk*, Oslo 2003 s. 159.

⁴² *ibid* s. 159.

⁴³ *ibid* s. 160.

⁴⁴ *ibid* s. 138.

⁴⁵ Bjørn Thommesen og Jon Wetlesen, *Etisk tenkning: En historisk og systematisk innføring*, Oslo 1996 s. 198-199.

⁴⁶ *ibid* s. 199.

⁴⁷ *ibid* s. 199.

⁴⁸ *ibid* s. 199.

bruker eksempelet om mennesker – da de er av den oppfatningen at dyr faller utenfor, ettersom de ikke er moralske aktører – er eksempelet som tatt ut av dyrevelferdslovens formålsbestemmelse.

I nyere tid er det av flere åpnet for at også ikke-mennesker kan ha slik iboende verdi. Johansen og Vetlesen skriver blant annet at det som gir mennesket «og kanskje også andre vesener selvstendig iboende verdi» er evnen deres til å utforme livet sitt med en tanke om hva som er godt.⁴⁹

Blant dyrerettighetsfilosofer er Tom Regan kjent som den største innen den deontologiske tilnærmingen. Han er av den oppfatningen av at også dyr har iboende verdi. Dette begrunner han i at dyr har egne livshistorier og livsløp, at dyrene har biografi, ikke bare biologi. Regan er av oppfatningen at dyr er *noen* og ikke bare *noe*. Slik sett likestiller han dyrene med menneskene. Dette gjør at dyrene er det han kaller «subjekter for et liv» (også kalt livssubjekt), som gjør at de har en iboende verdi.⁵⁰ Regan stiller ikke krav til *rasjonalitet* hos dyrene for at de skal tillegges iboende verdi.

Av nordmenn har blant annet Wetlesen⁵¹ og Næss⁵² fremmet tanken om at dyr kan ha en slik «iboende verdi». Betydningen av dyrs eventuelle iboende verdi for det juridiske går de ikke noe nærmere inn på, da det ikke ligger innenfor deres filosofiske fagfelt.

Verdisubjektivisme eller -objektivisme

Ariansen mener at det er viktig å klargjøre hva det innebærer hvis dyr har iboende verdi.⁵³ Dersom en har et verdisubjektivistisk standpunkt, vil dyrene kun ha en iboende verdi dersom menneskene tillegger dem det.⁵⁴ Subjektivismen forutsetter den menneskelige forståelsen av verdi, og at vi tillegger dyrene en slik verdi, at dyr får verdi ved at vi verdsetter dem, og at vi når som helst kan trekke denne verdsettelsen tilbake.

Motsatt vil man med et verdiobjektivistisk standpunkt legge til grunn at dyrene har verdi uavhengig av hva et enkeltindivid legger til grunn.⁵⁵ Med dette standpunktet vil dyrene ha en

⁴⁹ Kjell Eivind Johansen og Arne Johan Vetlesen, *Innføring i etikk*, Oslo 2003, s. 138.

⁵⁰ Tom Regan, *Animal rights, human wrongs*, Lanham 2003 s. 80 flg.

⁵¹ Wetlesen, Jon, «Bør ikke dyrene også tilkjennes moralsk status?», Tidsskriftet Samtiden, nr. 5/6 1997 s. 54-60.

⁵² Arne Næss, *En fisks iboende verdi*, i Andreas Føllesdal (red.) mfl., *Dyreetik*, Bergen 2000 s. 13-15.

⁵³ Per Ariansen, *Miljøfilosofi*, Oslo 1992 s. 111.

⁵⁴ *ibid* s. 111.

⁵⁵ *ibid* s. 112.

verdi selv den dagen mennesket ikke lenger er tilstede, for eksempel ved en masseutslettelse av menneskeheten.

Etter min mening må man ta utgangspunkt i den verdiobjektivistiske forståelsen. At ens iboende verdi skal være avhengig av et annet individs forståelse fremstår som noe vilkårlig. Folk vil kunne ha ulik forståelse og syn på ens verdi, og å isolere verdistatus vekk fra menneskenes vurderinger gjør at verdien er sterkere og mer robust.

2.1.3 Dyrerettigheter hos Regan og Singer

På tross av deres ulike etisk tilnærminger til problemet, er Singer og Regan forholdsvis enige. De er begge av den oppfatningen at dyr har rettigheter. Singer mener at de i kraft av sin eksistens og oppfatning av smerte er likestilte med mennesker, og at de derfor har egenverdi som medfører visse rettigheter. Regan mener at det er fordi dyrene har egne livshistorier og lever egne liv, at deres liv har en verdi i seg selv. At det er dyrene som særegne enkeltindivider som gir dem rettighetsstatus. På tross av de ulike tilnærmingene har de to forfattet en bok om dyrerettigheter sammen.⁵⁶ Dette viser at de til tross for sine ulike metoder har det samme overordnede målet.

Felles for de begge er at de ikke er tilhengere av antroposentrisme, tanken om at mennesket er i sentrum. De legger mer fokus på det biologiske aspektet, og mener, om enn med noe ulik tilnærming, at de moralske grensene må trekkes ved noe annet enn artsgrenser, da de mener at dette skillet er vilkårlig. De er begge av den oppfatning at det ikke er en enkeltting som skiller *samtlige* mennesker fra dyrene sett bort fra det at vi tilhører ulike arter. Selv mener jeg at for eksempel *potensiale* til rasjonalitet er et klart skille mellom mennesker og dyr. Regan og Singer legger altså stort fokus på biologien, og de er derfor biosentrister.

Ifølge Ariansen medfører en slik biosentrisme en holdning om at dersom man skal frata dyr moralsk status grunnet den manglende rasjonaliteten deres, må det samme også gjelde for mennesker.⁵⁷ Ariansen viser til at biosentrister i det ekstreme er av oppfatningen at dersom man slakter en hest fordi den er gammel og syk, må det samme også kunne gjelde en gammel

⁵⁶ Tom Regan og Peter Singer, *Animal Rights and Human Obligations*, 2. utgave, New Jersey 1989.

⁵⁷ Per Ariansen, *Miljøfilosofi*, Oslo 1992 s. 144.

senil mann.⁵⁸ Eksempelet er noe ekstremt, men det gir uttrykk for tanken om at den påståtte vilkårlige behandlingen av dyr ikke har rot i annet enn *speciesisme*.

Singer og Regan blir i stortingsmeldingen omtalt som «ytterliggående dyrevenaktivister»,⁵⁹ men det påpekes likevel at deres synspunkt støttes av mange.⁶⁰ Det vises til at 41% av de spurte i en norsk undersøkelse fra 1998 svarte at de var enige i utsagnet «moralsk sett bør dyr ha de samme rettigheter som mennesker», mens 32% var uenige.⁶¹ Selv om dette var en opinionsundersøkelse, uten noen foranliggende debatt, og hvor det ikke kan tas utgangspunkt i at de spurte har satt seg veldig inn i emnet, viser antallet som svarte bekreftende at det i mine øyne på langt nær kan omtales som «ytterliggående» filosofier. Når en har 1/3 av befolkningen i ryggen viser det at det er bred aksept for ens syn, og en kan da vanskelig sies å være ytterliggående. Befolkningens syn på dyrs moralske rettigheter må sies å være i endring. Denne endringen synes å være i favør av dyrene, da opinionen i større og større grad er for at dyr skal tillegges moralske rettigheter.

2.1.4 Sammenligning av egenverdi og iboende verdi

Den teleologiske forståelsen av begrepet egenverdi er den verdi som ligger i noe fordi noen tillegger det en verdi fordi han eller hun foretrekker det fremfor noe annet.⁶² Denne verdien er relativ ettersom det er den enkeltes forhold til det som gjør at det får verdi.⁶³ Egenverdien er derfor subjektivistisk.

I deontologien er iboende verdi en indre verdi som er uavhengig av andre.⁶⁴ Iboende verdi forutsetter i motsetning til egenverdi ikke menneskelig interesse, og denne formen for moralsk verdi fremstår som en sterkere moralsk verdi enn egenverdi.

Dyrevelferdsloven § 3 første setning anvender begrepet «egenverdi» kjent fra teleologien. I kapittel 4.3.1 vil jeg se på hvorvidt begrepet tillegges det meningsinnholdet det har i filosofien i rettsanvendelsen. Betydningen av at bestemmelsen slår fast at dyr har *egenverdi*, og ikke *iboende verdi*, vil jeg komme tilbake til i samme kapittel.

⁵⁸ Per Ariansen, *Miljøfilosofi*, Oslo 1992 s. 144.

⁵⁹ St.meld. nr. 12 (2002-2003) s. 19.

⁶⁰ *ibid* s. 20.

⁶¹ *ibid* s. 20.

⁶² Se fotnote 36.

⁶³ Se fotnote 38.

⁶⁴ Se fotnote 46.

2.2 Ulike former for rettigheter

2.2.1 Moralske rettigheter

Uavhengig av etisk tilnæringsmodell, og om man ser på dyr som objekt eller subjekt, er rettighetene som tildeles dyr som nevnt over *moralske*. Svakheten i dette er at det forutsetter at menneskene handler i tråd med etikken, og ser på dyrene som verdifulle vesener uavhengig av menneskene. Dette er viktig å slå fast, da dyrene selv ikke er moralske aktører.⁶⁵ I dette ligger det at man ikke kan gjøre dem moralsk ansvarlig for egen utfoldelse.⁶⁶ Selv om jeg mener at dyrs verdi er objektivistisk – at de har iboende verdi uavhengig av menneskene – ser jeg at det må påligge menneskene å legge til rette for utfoldelsen deres, ettersom vi i dagens samfunn holder dem som husdyr.

2.2.2 Juridiske rettigheter

Juridiske rettigheter er de rettighetene man har i henhold til det enhver tid gjeldende lovverk. De juridiske rettighetene er et resultat av menneskenes oppfatning av den til enhver tid gjeldende moral. De er et resultat av etikk, og gir uttrykk for en form for samfunnsmoral. Dersom det er aksept for en moralsk forståelse i samfunnet, vil det bli etterstrebet inkorporert i lovverket.

På begynnelsen av 1900-tallet forsøkte den amerikanske juristen Hohfeld å analysere og systematisere ulike former for juridiske rettigheter.⁶⁷ Hohfeld oppsatte fire ulike rettighetsformer, henholdsvis krav-, frihets-, kompetanse- og uavhengighetsrettigheter.⁶⁸

Kompetanse og uavhengighetsrettighetene fordrer menneskelig legitimering og kompetanse, og er derfor ikke relevant for oppgaven. Frihetsrettighetene innebærer at man er fri fra plikt til å gjøre en bestemt handling. Dyr har ingen oppfattelse av plikter, og heller ikke denne rettighetsformen er derfor relevant.

⁶⁵ Per Ariansen, *Miljøfilosofi*, Oslo 1992 s. 110.

⁶⁶ *ibid* s. 110.

⁶⁷ Hohfeld, Wesley Newcomb, «*Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning*», The Yale Law Journal, Vol. 26, No. 8 (juni 1917) s. 710-770.

⁶⁸ Bjørn Thommesen og Jon Wetlesen, *Etisk tenkning: En historisk og systematisk innføring*, Oslo 1996 s. 208.

Kravrettigheter er når en har et krav på at en annen «skal gjøre eller la være å gjøre en bestemt handling», og den andre har «en motsvarende plikt til å gjøre eller la være å gjøre denne handlingen».⁶⁹ Disse kravrettighetene fremstår som positive rettigheter ved at en har et positivt krav på en gitt handling, og negative rettigheter ved at en har et krav om at noe ikke skal gjøres mot deg.

Positive rettigheter

En positiv rettighet er en rett til å få noe oppfylt. For mennesker kan den positive retten til å ytre seg, jf. Grunnloven (Grl.) § 100, nevnes. For dyr vil slike positive rettigheter være langt mer grunnleggende. Det er der tale om retten til godt stell jf. dvl. § 24, til forsvarlig veterinærmedisinsk behandling, jf. dvl. § 9, og retten til et tilfredsstillende levested jf. dvl. § 23. Altså er det tale om rettigheter menneskene må tilby dyrene, da dyrene ikke kan hevde disse rettighetene på egenhånd.

Negative rettigheter

En negativ rettighet er retten til at noe ikke utføres mot deg. For mennesker kan det nevnes forbudet mot ulovlig fengsling, jf. Grl. § 94. Ettersom dyr i stor grad holdes tilbake i strid med deres naturlige instinkt bak innhengninger av ulik art, må det også her være tale om andre vurderinger, i alle fall sett opp mot det eksisterende lovverket.

Når det er tale om negative rettigheter for dyr, kan det nevnes retten til å ikke bli unødig plaget, eller å bli slaktet på en forsvarlig måte jf. dvl. § 12 første ledd. Det er altså tale om at menneskene må avstå fra å gjøre visse inngrep mot dyrene.

Påbud som i dvl. § 3 andre setning om at dyr skal «beskyttes mot fare» fremstår både som en positiv og negativ rett. Dyreholderen må etter denne bestemmelsen aktivt *beskytte* dyret mot eventuelle farer, men i bestemmelsen ligger det også et forbud mot å *sette* noen i fare. Bestemmelsen er derfor både negativ og positiv i sin utforming.

⁶⁹ Bjørn Thommesen og Jon Wetlesen, *Etisk tenkning: En historisk og systematisk innføring*, Oslo 1996 s. 208.

Forutsetninger for å ha juridiske rettigheter

Det alminnelige kravet for å inneha rettigheter i norsk rett, er at man må være et *rettssubjekt*.⁷⁰ I Norge er det allment akseptert at «alle mennesker [er] rettssubjekt», i tillegg til en rekke juridiske personer, som selskaper og organisasjoner.⁷¹ Dyr er alminnelig ikke anerkjent som rettssubjekter i norsk rett, men blir sett på som *ting*.⁷² Det er likevel krefter som prøver å gi dyr status som rettssubjekter.⁷³ Hvorvidt disse kreftene har hatt suksess ved innføringen av den nye dyrevelferdsloven vil jeg komme tilbake til i kapittel 4.

2.3 Rett og moral

Overgangen mellom rett og moral må i høy grad sies å være flytende uten fastsatte grenser. Foruten de juridiske *lovfestede* rettighetene som kan være tuftet på moralske vurderinger, er det også åpning for at moral tillegges vekt på *ulovfestet* grunnlag. Anvendelse av moralvurderinger i rettsanvendelsesprosessen på denne måten omtales som *reelle hensyn*, og er allment akseptert i norsk rett.⁷⁴

Eckhoff skriver at reelle hensyn er «vurderinger av resultatets godhet».⁷⁵ Disse reelle hensynene er i sin natur subjektive, da de «avspeiler verdimeslige preferanser og skjønnsmessige rasjonalitetsvurderinger som ikke lar seg måle og veie».⁷⁶ Hensynene er også intersubjektive, de må kunne kommuniseres, kritiseres og overprøves.⁷⁷ Disse vurderingene er blant annet basert på bredere samfunnsmessige verdier, de verdiene som har en «allmenn eller bred tilslutning i samfunnet», men ingen tilslutning i lovverket.⁷⁸

⁷⁰ Knut S. Selmer og Knut Lilleholt (red.), § 3. *Subjektive rettigheter*, i *Knophs oversikt over Norges rett*, 13 utgave, Oslo 2009 s. 31 og Jon Gisle (red.) mfl., *Jusleksikon*, 3. utgave, Oslo 2007 s. 275.

⁷¹ Jon Gisle (red.) mfl., *Jusleksikon*, 3. utgave, Oslo 2007 s. 275.

⁷² St.meld. nr. 12 (2002-2003) s. 136

⁷³ For eksempel *NOAH for dyrs rettigheter*, se Ot.prp nr. 15 (2008-2009) s. 87.

⁷⁴ Se blant annet Jan Fridthjof Bernt og Synne Sæther Mæhle, *Rett, samfunn og demokrati*, Oslo 2007 s. 304-314 og Mads Henry Andenæs, *Rettskildelære*, 2. utgave, Oslo 2009 s. 55-57.

⁷⁵ Torstein Eckhoff, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, Oslo 2002 s. 371.

⁷⁶ Jan Fridthjof Bernt og Synne Sæther Mæhle, *Rett, samfunn og demokrati*, Oslo 2007 s. 306.

⁷⁷ *ibid* s. 306.

⁷⁸ *ibid* s. 311.

Reelle hensyn er derfor med på å utfylle – og i visse tilfeller også tilsidesette⁷⁹ – lovverket der det oppfattes at de moralske verdiene ikke blir tilstrekkelig ivaretatt av den lovfestede retten. Dette viser at moralske verdivurderinger har en plass i norsk rettskildelære.

2.4 Moralske rettighetsspørsmål

2.4.1 Kan man ha rettigheter når man ikke er et rettssubjekt?

Moralske rettigheter er et resultat av filosofi. Dersom en legger den verdiobjektivistiske forståelsen fra deontologien til grunn, er oppfatningen at dyrs iboende verdi er uavhengig av andre vesener. Dyr kan altså ha moralsk verdi uten at de blir tillagt dette av mennesker. Dersom en forutsetter denne forståelsen av iboende verdi, er de moralske rettighetene hevet over individuell vurdering, og det må sies at man kan ha rettigheter uten å være et rettssubjekt.

Dersom en anvender egenverdibegrepet kjent fra teleologien er dyrene avhengig av menneskelig interesse for å bli tillagt verdi. Dette gjør at vurderingen er avhengig av mennesker, som igjen fastsetter vilkårene.

På tross av at dyr ikke har status som *rettssubjekt*, som er det vanlige kravet i Norge for å kunne ha rettigheter⁸⁰, er det i mitt syn utvilsomt at de kan ha rettigheter, uavhengig av hvordan menneskene klassifiserer dem i henhold til lovverket. De objektive moralske rettighetene som følger av deres iboende verdi medfører at dyrs manglende rettssubjektstatus ikke utelukker dem fra å ha rettighetsstatus.

2.4.2 Kan man ha rettigheter når man ikke selv kan hevde sin rett?

Dyr er ikke prosessdyktige. De har ikke fornuft, og handler på instinkt. Dyr mangler bevissthet om lov og rett. Dette gjør at de på ingen måte kan hevde sin rett for domstolene. At man ikke kan hevde sin rett, kan fremmes som argument for at man ikke bør ha rettigheter.

⁷⁹ Se for eksempel Rt. 1977 s. 1035 (Sykejournal-dommen) hvor en pasient fikk innsyn i egen sykejournal, selv om forvaltningsloven ble tolket slik at pasienten egentlig ikke hadde krav på dette.

⁸⁰ Se fotnote 70.

Likevel er det uomtvistet at spedbarn, hjernedøde og alvorlig psykisk utviklingshemmede har juridiske rettigheter. Ingen av de nevnte gruppene er i stand til å hevde sin rett, da de mangler en klar bevissthet om sin rettighetsstatus. De har hatt potensiale til å ha denne bevisstheten, men dette potensialet er ikke oppfylt. Dyr har ikke dette potensiale til en slik bevissthet. Personer som mangler denne bevisstheten får utnevnt verger og prosessfullmektige som skal ivareta deres interesser. Det er ingen ting i veien for at også dyrs rettigheter også skal kunne ivaretas av andre. Når ikke menneskers manglende evne til å hevde sine rettigheter utelukker dem fra å ha disse, er det ingen grunn til å anvende dette som argument mot dyrs krav på rettigheter.

2.4.3 Kan man ha rettigheter uten å ha plikter?

Foruten å være resultat av moralske vurderinger, er rettigheter overfor andre også et resultat av det gjeldende lovverket. I det moderne samfunn blir man pålagt en rekke plikter, både til samfunnet, og til andre mennesker. Som gjenytelse for at man overholder disse pliktene blir man gitt visse rettigheter.

Som medlem av de fleste samfunn plikter man for eksempel å ikke drepe eller skade andre mennesker. Dyr har ikke kunnskap om plikter, og kan skade og drepe mennesker eller andre dyr uten at dette kan anses som et pliktbrudd. Dyr mangler fornuft og forståelse for hva en plikt er, og de er således ikke i stand til å overholde disse. Det kan derfor argumenteres for at dyr ikke kan ha rettigheter, da de ikke kan overholde plikter.

At man tidvis bryter pliktene sine er forholdsvis vanlig. For eksempel vil en person som dreper en annen, bryte den negative rettigheten offeret har til å ikke bli drept. Dette utelukker likevel ikke at drapsmannen har rettigheter. Han vil bli stilt for en domstol, og få prøvd sine rettigheter. Han kan ikke gjøres rettighetsløs, men det kan foretas innskrenkninger i rettighetene hans. Bevegelsesfriheten hans kan begrenses ved at han settes i fengsel, men – i alle fall i Norge – er det utvilsomt at han for eksempel fortsatt har retten til liv.⁸¹

Som i eksempelet over, vil et spedbarn eller en psykisk syk eller -utviklingshemmet heller ikke være i stand til å utføre de plikter som andre i samfunnet pålegges. At et spedbarn biter, eller en psykisk syk begår en kriminell handling i psykose, gjør ikke at de er rettighetsløse.

⁸¹ Se blant annet Grunnloven § 93 første avsnitt.

Dersom man foretar de samme objektive vurderingene om dyrs handlinger på samme vilkår som man gjør med mennesker, ser man at deres manglende evne til å utføre plikter ikke gjør dem rettighetsløse.

2.4.4 Avhenger dyrenes rettighetsstatus av hvilken art det er?

Det finnes et utall dyrearter. Menneskets forhold til dyrene varierer sterkt avhengig av menneskets kultur og personlige relasjon til dyret. Som eksempel er hunder kjæledyr i store deler av den vestlige verden, de blir sett på som «urene» i Islam, og de er tidvis mat i Østen. Motsatt vil kyr nærmest utelukkende bli sett på som mat i Vesten, mens de innen hinduismen blir sett på som hellige. Hvilken kultur man tilhører, vil farge ens syn på enkeltarter.

Kulturer blandes og endres med tiden. Lovverket bør søke å gjenspeile befolkningen som helhet, og ikke bare enkelte deler av samfunnet. Å legge opp til ulik behandling av arter basert på folks følelser virker noe tilfeldig og vilkårlig, da folks forståelse er individuell.

Å rangere dyrene etter de bånd mennesker får til dem er også noe vilkårlig, og baserer seg hverken på fornuft eller intelligens hos dyrene. Menneskets personlige forhold til dyrene bør derfor i mine øyne ikke tillegges vekt i vurderingen, da dette legger for stor vekt på subjektive følelser og meninger. Retten bør i større grad bygge på en objektivitet som er etterprøvable og solid fundamentert. Videre vil man ved å legge biologien til grunn kunne forsterke tendenser om at de som er svakest utrustet behandles dårligst.⁸² Dette igjen kan føre til uheldig rovdrift hvor en begrunner det i at et gitt dyr er mindre intelligent enn andre.

En må foreta den samme vurderingen – uavhengig av om en følger det teleologiske eller deontologiske standpunkt – på dyrene for å se på deres verdi. Dersom en foretar ulike vurderinger på dyr basert på vårt forhold til dem, begår vi i stor grad speciesisme. Selv om jeg mener at Regan og Singer er noe ekstreme i sine argumentasjoner, er jeg enig i poenget deres angående dette. Dyrs rettighetsstatus burde, slik jeg ser det, ikke avhenge av vårt forhold til dem, da jeg mener at man burde legge de samme moralske forutsetningene til grunn i vurderingene. Dette i seg selv gir ikke dyrene rettigheter, men det skaper en ramme for de vurderingene som tas for å klargjøre om de har rettigheter.

⁸² Guri Larsen, *Dyrevern eller samfunnsvern?*, Oslo 2003 s. 167.

2.4.5 Er det dyrene som har rettigheter, eller mennesket som har plikter?

Uavhengig av om en mener det er det moralsk riktige, er menneskene den arten med høyest intelligens og fornuft. I kraft av sin overlegenhet, holder menneskene dyr, og de er derfor prisgitt at vi behandler dem godt. Selv om de måtte ha moralske rettigheter uavhengig av mennesker, er vi i stand til å bevisst krenke disse rettighetene. Det er også menneskene som ivaretar og håndhever de juridiske rettighetene.

Dyrs eventuelle rettigheter, både moralske og juridiske, er derfor prisgitt den menneskelige samfunnsmoralen. Hvis mennesket er umoralsk, vil dyrene være rettighetsløse. En rettighet som er så avhengig av en annen art og andre individ, er en særdeles svak rettighet.

En kan derfor forstå det som at mennesker har plikter overfor dyrene, jf. for eksempel dvl. § 3 andre setning, snarere enn at dyrene har rettigheter i seg selv. Et hjernedødt menneske er også prisgitt at andre mennesker respekterer deres rettigheter, både moralske og juridiske. At disse er så avhengig av andre mennesker og deres handlinger for å ikke få krenket sine rettigheter, utelukker dem likevel ikke fra å ha rettigheter. Selv om spedbarn er totalt hjelpeløse, er det utvilsomt at de har rettigheter. At det er tale om svake rettigheter medfører ikke at spedbarn blir rettighetsløse.

Dyrs svake posisjon kan derfor ikke brukes som argument for å utelukke dyrene fra å ha rettigheter, selv om rettighetene i seg selv fremstår som svake. Å legge andre vilkår til grunn for vurderingen på dyrenes rettigheter og menneskenes, er et klart uttrykk for speciesisme.

2.5 Min forståelse av rettighet for oppgaven

For den videre gangen i oppgaven er det viktig å fastlegge den oppfatningen av begrepet rettighet som jeg anvender.

Som nevnt er jeg av den klare oppfatningen av at dyr i Norge har *kravrettigheter*, som igjen er *juridiske* rettigheter. Dyrenes juridiske rettigheter er beskyttet av dyrevelferdslovens bestemmelser, og forskrifter hjemlet i denne.

Slik jeg ser det, er det ingen ting i veien for at dyr kan ha *moralske* rettigheter i tillegg til de juridiske. Innholdet i disse moralske rettighetene vil, som vist, avhenge av hvilken etisk tilnærming man har. I det følgende vil jeg vise hvilke etiske vurderinger som ligger til grunn

for dyrevelferdsloven, hvordan disse kommer til uttrykk i loven, og hvilken juridisk betydning disse vurderingene har.

3 Historisk utvikling

I 1894 skrev den britiske forfatteren Henry S. Salt en bok som satte dyrerettigheter på dagsordenen.⁸³ I boken mener Salt at oppfatningen om at dyr ikke har et «moralsk formål» tilhører en klasse idéer som ikke kan aksepteres i lys av sin samtids avanserte humanitære tanker, og at vi for å yte rettferd til de «lavere raser» må fjerne gapet mellom dyrene og menneskeheten, ved å anerkjenne at det er et felles humanitært bånd som forener all levende vesener i et brorskap.⁸⁴ At han snakker om de «lavere raser» viser hvordan dyr ble sett på på den tiden. Å fremme synet om at dyr er likestilt med mennesker, i en verden hvor dyr blir sett på som laverestående raser, viser at han var langt forut for sin tid.

Foruten å fremme dette nye synet på dyr, er boken et innlegg i debatten om forbud mot viviseksjon (det å gjøre operative inngrep på levende dyr for å få medisinsk kunnskap). Dette verket, og den generelle samfunnsdebatten på tiden, bidro til at dyrevern kom på dagsordenen internasjonalt. Resultatet var en lang rekke dyrevernlover på begynnelsen av 1900-tallet.

England og Skottland fikk sine dyrevernslover i henholdsvis 1911 og 1912. Island og Danmark fulgte like etter, i 1915 og 1916. Og i 1933 og 1934 kom Nazi-Tyskland og Finland.⁸⁵ Reglene inneholdt primært regler mot dyremishandling og vanskjøtsel. I tillegg nedla den tyske loven også forbud mot viviseksjon.⁸⁶ Grunnet blant annet press fra en rekke dyrevernorganisasjoner, kom Norges første dyrevernlov i 1935.

Etter om lag 40 år var behovet der for en ny dyrevernlov, og denne kom i 1974. 45 år etter kom dyrevelferdsloven i 2009.

I det følgende vil jeg vise den historiske utviklingen innen norsk rett når det kommer til spørsmål om dyrs egenverdi, deres vern og eventuelle rettighetsstatus, ved å se på de tre ulike lovene.

⁸³ Henry S. Salt, *Animals' Rights: Considered in Relation to Social Progress*, New York 1894.

⁸⁴ *ibid* s. 8.

⁸⁵ Ot.prp. nr. 3 (1935) s. 2.

⁸⁶ *ibid* s. 2.

3.1 Dyrevernavloven av 1935

Bestemmelsen i 1935-loven som regulerte framferden med dyr, tilsvarende § 3 i dyrevelferdsloven, var § 1.

«§ 1

Det skal farast vel med dyr, so dei ikkje kjem i fåre for å lida i utrenghsmål»

Bestemmelsen stiller krav til at man skal behandle dyr vel, slik at de ikke står i fare for «å lida i utrenghsmål». Ordlyden stiller bare krav om at behandlingen ikke skal medføre unødvendig eller utidig lidelse. Den sier ikke noe om hvordan dyrene skal behandles. Formuleringen tyder på at å påføre lidelse er greit, så lenge det har et formål og blir sett på som «nødvendig».

Bestemmelsen er ment å slå fast den «almindelig plikt å behandle dyr hensynsfullt».⁸⁷

Landbruksdepartementet var riktignok noe i tvil når de utformet bestemmelsen, da paragrafens ordlyd ville sikre *alle* dyr dette vernet, også de skadedyrene som menneskene har all interesse av «å utrydde og hensynsløst bekjempe».⁸⁸ Dette potensielle problemet ble sett på som løst ved inkluderingen av forbeholdet om at dyret ikke skulle stå i fare for «unødig lidelse» («lida i utrenghsmål» i loven), og at det «må være full adgang til overfor rovdyr og skadedyr i det hele å gardere sig på den mest effektive og hensiktsmessige måte».

Formuleringen i proposisjonen viser tydelig hvilken stilling dyr sto i. Dersom dyrenes levesett sto i veien for de menneskelige interessene, kunne de drepes i ytterste konsekvens utryddes.

Dersom garderingen mot rov- og skadedyr gikk lengre enn nødvendig, og man opptrådte brutalt eller ondskapsfullt, ble lidelsen sett på som unødig, og man var hjemfallen til straff etter de rette bestemmelsene. Dette siste, kravet om at man ikke går lengre enn nødvendig, fremstår som et uttrykk for en samfunnsmoral, snarere enn et uttrykk for at dyrene i seg selv har noen selvstendig verdi.

Ideer om at dyr har egenverdi eller rettigheter er ikke nevnt i forarbeidene. Lovens fokus er helt og holdent vern og beskyttelse. Dyrenes eventuelle moralske rettigheter er ikke diskutert. At det ikke er diskutert gir uttrykk for at dyrenes status var svak, og må tolkes som et tegn på at de hverken hadde moralsk verdi eller moralske rettigheter.

⁸⁷ Ot.prp. nr. 3 (1935) s. 4.

⁸⁸ *ibid* s. 4.

Loven ga ikke dyrene det vernet som var tiltenkt. En lang rekke straffesaker mot personer som mishandlet dyr endte i frifinnelse, noe som bidro til å svekke respekten for dyrevernavloven og prinsippene den bygde på.⁸⁹ Videre endret dyreholdet seg kraftig i tiårene etter at loven ble innført, fra små bruk til storindustri. Disse endringene førte til et behov for en ny dyrevernavlov.⁹⁰

3.2 Dyrevernavloven av 1974

Dyrevernavloven 1935 § 1, ble videreført i § 2 i dyrevernavloven 1974.

«§ 2. Ålment om åtferd med dyr

Det skal farast vel med dyr og takast omsyn til instinkt og naturleg trong hjå dyret så det ikkje kjem i fåre for å lida i utrengsmål»

Bestemmelsen inneholder et tillegg til § 1 i dyrevernavloven 1935. Det ble nå slått fast i lovs form at det også skulle «takast omsyn til instinkt og naturleg trong hjå dyret». Dette *kunne* man gjøre også etter den gamle loven, men fra 1974 *skulle* dette tas hensyn til. At dyrenes instinkt og naturlige behov skulle tas hensyn til, fremmet et syn om at dyrene ikke lenger bare var for menneskenes rene utnyttelse. At det skulle legges større vekt på dyrenes naturlige behov og instinkter åpner for en lang rekke debatter om hold av dyr, eksempelvis hold av pelsdyr i fangenskap.

Proposisjonens forslag om at dyr skulle behandles «hensynsfullt og med omhu» ble ikke tatt med i den endelige bestemmelsen.⁹¹ Å bli behandlet hensynsfullt og med omhu er noe helt annet å bli faret vel med, slik den endelige bestemmelsen lød. I *hensynsfull* behandling ligger det et krav om varsomhet og omtanke, en langt mer forsiktig behandling. At proposisjonens ordlyd ikke ble stående, tyder på at meningsinnholdet i den endelige loven ble svekket sammenlignet med hva det kunne ha vært. At bestemmelsen ikke slo fast at dyrene skulle behandles med hensyn og omtanke, viser at dyrevelferd og –rettigheter lå fjernt fra Stortingets tanker på den tiden.

⁸⁹ Ot.prp. nr. 27 (1973-1974) s. 3.

⁹⁰ *ibid* s. 3.

⁹¹ *ibid* s. 4.

I likhet med dyrevernloven 1935 § 1 tillot dyrevernloven 1974 § 2 at dyr led, så lenge det ble sett på som nødvendig. At dyr kunne lide dersom det tjente menneskene, fremgår også av Gjesdals lovkommentar, hvor han skriver at det «er en naturlig følge av at samfunnet utnytter dyrene i sin interesse»⁹². Videre skriver han at menneskenes frihetsberøvelse, tvang og utnyttelse av dyr er «alminnelig akseptert i alle kretser», og at § 2 kun skulle omfatte de *unødige* lidelsene som ble påført.⁹³ At dette synet skulle være akseptert i *alle kretser* tviler jeg på, men det vitner om status og syn på dyrs rettigheter i 1977, året lovkommentaren kom ut.

Etter forarbeidene skulle vurderingen av om en påført lidelse var unødig «baseres på inkommensurable verdier: *etiske, moralske*, religiøse, økonomiske, emosjonelle».⁹⁴ (Min utheving). Dette forarbeidet viser at også etiske og moralske verdier var relevante for vurderinger etter loven, hvilket tyder på at dyrenes interesser var hevet over det å kun være til nytte for mennesker. I hvilken grad er likevel vanskelig å si, da forarbeidet ikke sier noe om det er menneskenes moralske plikter, eller dyrenes moralske rettigheter, det er tale om.

Når det kommer til spørsmålet om loven medførte at dyr hadde rettigheter, avkreftet Gjesdal det i sin lovkommentar, da i alle fall han var av den oppfatning at «dyr ikke [kan] hevdes å ha «rettigheter», men [at de] går inn under begrepet «ting»».⁹⁵ Stort klarere enn dette kan det ikke bli. Gjesdal levner ikke engang standpunktet noen tvil. Han begrunner dette med at de reglene som skal beskytte dyrene er «etisk-moralsk begrunnet og er en funksjon av menneskenes naturlig medfølelse med og ansvar for dyrene som medskapninger og ledd i den økologiske helhet».⁹⁶ Og at deres lovfestede vern er et resultat av den «herskende moraloppfatning og etikk, tilpasset samfunnsordningen, økonomien og driftsformene, og kan tas som uttrykk for trangen til å beskytte verdier som finnes høyverdige.»⁹⁷ Med dette slår Gjesdal fast at dyr er utelukket fra å ha rettigheter, fordi deres vern er et resultat av menneskelig medfølelse, og ettersom dyrene er «ting» og ikke egne rettssubjekt, kan de ikke ha rettighetsstatus. Som nevnt i kapittel 2.4.1 utelukker ikke manglende rettssubjektstatus at man kan ha rettigheter.

⁹² Finn Gjesdal, *Dyrevernloven med kommentarer*, Oslo 1977 s. 10.

⁹³ *ibid* s. 10.

⁹⁴ Ot.prp. nr. 27 (1973-1974) s. 29.

⁹⁵ Finn Gjesdal, *Dyrevernloven med kommentarer*, Oslo 1977 s. 10.

⁹⁶ *ibid* s. 10.

⁹⁷ *ibid* s. 10.

At ikke-menneskelige ting i økosystemet skulle kunne inneha rettigheter, var også spørsmålet Eckhoff stilte i en artikkel skrevet i 1980.⁹⁸ I artikkelen spør Eckhoff seg selv om ikke elver og skoger kan inneha rettigheter. Han var ikke fremmed for at dette kunne være tilfelle, men han så ikke på seg selv som overbevist. Artikkelen er kort, og fungerer mer som en brannfakkel i den norske juridiske debatten. Uavhengig av Eckhoffs syn på saken, er det at spørsmålet i det hele tatt ble stilt et uttrykk for en mulig endring i rettstilstanden. Dette fremgår også av artikkelen, hvor Eckhoff skriver at dersom han hadde blitt spurt om artikkelens spørsmål noen år tidligere, ville han svart «sludder!». ⁹⁹ Selv om ikke artikkelen omhandlet dyr, viser den at det i samfunnsdebatten var spørsmål om at hvorvidt også ikke-menneskelige interesser kunne tillegges rettighetsstatus.

3.3 Dyrevelferdsloven av 2009

Grunnet store endringer i dyreholdet, deriblant det økte fiskeoppdrettet, hold av nye arter, og ikke minst økt kunnskap om dyrenes behov, og endrede holdninger til dyrehold, var det behov for en ny lov – dyrevelferdsloven.¹⁰⁰

Dyrevelferdsloven mål er å «fremme god dyrevelferd og respekt for dyr», jf. dennes § 1. I likhet med lovene fra 1935 og 1974, har den som mål å sikre dyr mot menneskelige overgrep. I tillegg til de alminnelige vernereglene fra de tidligere lovene, skulle dyrevelferdsloven ha større fokus på nettopp *velferd*. I proposisjonen vises det til den britiske Brambell-kommisjonen, som i 1965 kom med en rapport som så på de dyrevelferdsmessige sidene ved intensivt oppdrettede landbruksdyr.¹⁰¹ I rapporten kom kommisjonen med det som senere er blitt kjent som de «fem frihetene». Selv om rapporten i utgangspunktet handlet om oppdrettede landbruksdyr, er det naturlig å anvende prinsippene ellers når det kommer til dyrehold, der det er hensiktsmessig og naturlig.¹⁰²

Disse fem frihetene er¹⁰³:

- Frihet fra sult, tørst og feilernæring

⁹⁸ Torstein Eckhoff, «Kan elver og skoger ha rettigheter?», Hefte for kritisk juss, nr. 1 1980 s. 2-5.

⁹⁹ *ibid* s. 2.

¹⁰⁰ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 9.

¹⁰¹ *ibid* s. 65.

¹⁰² *ibid* s. 65.

¹⁰³ *ibid* s. 65.

- Frihet fra unormal kulde og varme
- Frihet fra frykt og stress
- Frihet fra skade og sykdom
- Frihet til å utøve normal atferd

Paragrafen i dyrevelferdsloven som tilsvarer tidligere § 2 i dyrevernloven 1974, er dvl. § 3.

«§ 3 Generelt om behandling av dyr

Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.»

Dyrevelferdsloven § 3 inneholder ingen av Brambell-kommisjonens fem friheter eksplisitt. Departementet ønsket at disse prinsippene skulle komme til uttrykk i dyrevelferdsloven, og har inkorporert verdiene i flere andre bestemmelser i loven. Frihetene fra sult, tørst og feilernæring er nedfelt i § 24 bokstav a, og skade og sykdom i bokstav b. Videre kommer friheten fra frykt og stress til uttrykk i § 26 bokstav c. Friheten til å utøve normal atferd går igjen flere steder, herunder § 23 første ledd og § 25 bokstav b.

Brambell-kommisjonens fem friheter er velferdsprinsipper. Prinsippene legger ikke opp til at dyr skal ha selvstendige rettigheter. Prinsippene fordrer bare at dyrene skal ha krav på å få de basale behovene sine dekket. I departementets proposisjon var det foreslått at § 3 kun skulle inneholde det som i dag er paragrafens andre setning, i tråd med de fem frihetene.

I motsetning til Dyrevernloven 1974 § 2, stiller dvl. § 3 krav til at dyr skal «beskyttes mot fare». Dette må sies å være en skjerpelse fra tidligere, hvor kravet var at det skulle tas hensyn til dyrenes instinkt og trang, så de ikke sto i fare for å lide. Dette er også en skjerpelse fra tidligere, hvor kravet var at det skulle tas hensyn til dyrenes instinkt og trang, så de ikke sto i fare for å lide. Videre er ordlyden endret fra «lida» i 1974-loven til «påkjenninger og belastninger» i den nye loven. Den nye ordlyden har en lavere terskel for at det skal foreligge brudd på bestemmelsen.

Som nevnt under 1.3 kom første setning om dyrs egenverdi først med under komitebehandlingen. Denne egenverdibestemmelsen går lengre enn hva de fem frihetene krever, og baner vei for en lang rekke nye vurderinger. Betydningen av denne inkluderingen vil behandles langt mer i detalj i det følgende kapittel.

4 Nærmere om egenverdibestemmelsen i dyrevelferdsloven § 3

4.1 Proposisjonen

Proposisjonen til den nye dyrevelferdsloven hadde som uttalt mål å «presisere dyrs status og rettigheter».¹⁰⁴ Departementet så det som nødvendig å fornye lovverket for å oppklare eventuelle usikkerheter og misforståelser i lovverket. En skulle derfor kunne tro at det nå var klart og lett forståelig hvilken status, og hvilke rettigheter dyr har. Så enkelt er det likevel ikke.

Landbruks- og matdepartementets lovutkast til den nye dyrevelferdsloven bygger på den stadig økende kunnskapen om dyrs evner og behov, og de utpekte målene som ble fremmet i St.meld. nr. 12 (2002-2003).¹⁰⁵ Blant disse utpekte målene er regjeringens etiske plattform i meldingens punkt 9.2.¹⁰⁶ Regjeringens mål med den etiske plattformen var at den skulle virke «samlende, reflektere de fremherskende holdninger i vår kultur og samtidig gi retningslinjer for framtidens dyrehold».¹⁰⁷ Plattformen er ment å være et uttrykk for den gjeldende etiske holdningen til dyrevelferden i befolkningen.

Det første punktet i den etiske plattformen slår fast at «[d]yr har egenverdi». Ettersom proposisjonen bygger på stortingsmeldingens utpekte mål, taler det for at den etiske plattformen er en del av grunnlaget for den nye dyrevelferdsloven.

Det virker derfor som at svaret er enkelt, og at dyr, ved den nye dyrevelferdsloven, har fått bekreftet sin status og sine rettigheter, ved at de er tillagt egenverdi.

Likevel fremgår det av stortingsmeldingen at den etiske plattformen bare er ment å være «førende».¹⁰⁸ Det fremsettes ingen krav til at plattformens etiske punkter *skal* være del av lovutkastet, men det legger en føring for at det *burde* være med.

¹⁰⁴ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 7.

¹⁰⁵ *ibid* s. 7.

¹⁰⁶ St.meld. nr. 12 (2002-2003) s. 150.

¹⁰⁷ *ibid* s. 150.

¹⁰⁸ *ibid* s. 150.

Selv om det ikke var krav om det, ble det resultatet, og høringsutkastet inneholdt forslag om at § 3 første setning skulle lyde «Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker.»

Flere av høringsinstansene etterspurte svar på om inkluderingen av egenverdibestemmelsen ville medføre at dyr ble gitt juridisk status.¹⁰⁹ Som svar til det siste, svarte departementet at «[dyrevelferdsloven] ikke medfører at dyr får rettigheter» utover det som følger av de regler loven oppstiller for menneskers handlinger med sikte på beskytte dyr.¹¹⁰

Denne begrunnelsen ble også brukt som argument for å ikke inkludere bestemmelsen i lovutkastet.¹¹¹ Ettersom bestemmelsen hverken var ment å gi rettigheter eller «ha direkte virkning for dyrs status etter andre lover» ble det foreslått at kun det som står som § 3 andre setning skulle videreføres fra dyrevennloven 1974.

På tross av at den gjengitte uttalelsen i lovproposisjonen om at dyrs egenverdi er et «vesentlig premiss» for dyrevelferdsloven, valgte departementet altså ikke å inkludere egenverdiformuleringen i proposisjonen. Departementet var av den oppfatningen at dyrenes egenverdi var tilstrekkelig ivaretatt i lovens øvrige bestemmelser.

4.2 Innstillingen

Egenverdibestemmelsen var del av høringsutkastet, men ble av departementet foreslått utelatt i proposisjonen. Som nevnt under 1.3 og 3.3 ble bestemmelsen først med under komitebehandlingen i næringskomiteen.

4.2.1 Inkluderingen av egenverdibestemmelsen

Under behandlingen i næringskomiteen ville flertallet – samtlige medlemmer bortsett fra medlemmene fra FrP – opprettholde forslaget fra høringsutkastet. Dette til tross for departementets forslag om å utelate bestemmelsen. Flertallet ønsket å ta med bestemmelsen for å «understreke at dyr har egenverdi».¹¹²

¹⁰⁹ Tine, Geno, Helsetjenesten for storfe og Norsk Kjøttfeavlslag, se Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 22.

¹¹⁰ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 24.

¹¹¹ Innst. O. nr. 56 (2008-2009) s. 10.

¹¹² *ibid* s. 29.

Også Senterpartiet, som satt med statsrådsposten i Landbruks- og matdepartementet ved Lars Peder Brekk, stilte seg bak inkluderingen av bestemmelsen, selv om de, i kraft av å sitte i departementet, foreslo å utelate bestemmelsen fra proposisjonen. Under komiteens kommunikasjon med departementet, uttalte statsråden:

«Det vil ikke ha noen dyrevelferdsmessige konsekvenser å ta inn begrepet egenverdi i lovteksten. Som nevnt vil begrepet kun ha en symbolverdi og ikke i seg selv bidra til bedre dyrevelferd. I den lovtekniske gjennomgangen av utkastet kom man derfor frem til at det ikke var nødvendig å ha begrepet med i selve lovteksten. Begrepet ligger til grunn for lovens formålsbestemmelse og lovens materielle bestemmelser, og disse vil i tilstrekkelig grad ivareta dyrevelferdshensynet.»¹¹³

Når statsråden her uttaler at inkluderingen av bestemmelsen ikke vil ha *noen* «dyrevelferdsmessige konsekvenser» og at begrepet «kun [vil] ha en symbolverdi og ikke i seg selv bidra til bedre dyrevelferd», uthuler det egenverdibestemmelsen fullstendig. Dette svekker den selvstendige verdien av bestemmelsen i stor grad.

Flertallet i komiteen tok ikke avstand fra uttalelsen. At representantene fra regjeringspartiene – Ap, SV og Sp – stilte seg bak uttalelsen, legges til grunn. Representantene fra opposisjonen – FrP, H, KrF og V – «viser til svar fra statsråd Lars Peder Brekk» hvor Regjeringen påpeker at «begrepet egenverdi ikke vil få noen selvstendig betydning som tolkningsfaktor og derfor kun vil ha en symbolverdi».¹¹⁴ At representantene «viser til» uttalelsen sier lite om de stiller seg bak utsagnet eller ei, men det viser at de har tatt det til etterretning.

Foruten innvendingene fra FrPs medlemmer som jeg vil komme til, har ingen av representantene i flertallet noen direkte kommentarer til statsrådens uttalelse.

Flertallet ønsket å fremheve at «ordet egenverdi ikke skal tolkes så vidtgående at det kan stilles spørsmålstegn ved vanlig/normalt husdyrhold slik vi kjenner det i dag»,¹¹⁵ og at «utvidelsen av lovteksten i seg selv ikke gir grunnlag for å vurdere noen forskrifter for husdyrhold på nytt».¹¹⁶ At flertallet ønsker å påpeke at inkluderingen ikke skal medføre at det stilles spørsmål til det etablerte husdyrholdet, og at det ikke skal medføre at forskrifter som

¹¹³ Statsråd Lars Peder Brekks brev til næringskomiteen den 10. februar 2009, henvist til i Innst. O. nr. 56 (2008-2009) s. 29.

¹¹⁴ Innst. O. nr. 56 (2008-2009) s. 29.

¹¹⁵ *ibid* s. 29.

¹¹⁶ *ibid* s. 29.

regulerer dyreholdet skal vurderes på nytt, bidrar også til å uthule bestemmelsens meningsinnhold. At flertallet tar såpass forbehold viser at de i handling er enige i statsrådets uttalelse. At flertallet – om enn passivt – stiller seg bak uttalelsen, bidrar til at den selvstendige betydningen av egenverdibestemmelsen svekkes.

4.2.2 Mindretallets innvendinger

Mindretallet – FrPs representanter – stemte imot å inkludere egenverdibestemmelsen i dyrevelferdsloven. I Odelstingsdebatten uttalte FrPs representant Asmyhr at de, i likhet med flertallet, var enige i «at dyr skal ha en egenverdi, og at vi blant annet skal behandle dyr med en stor grad av respekt».¹¹⁷ Det er altså ikke derfor de er imot å ta med egenverdibestemmelsen. Mindretallets representanter så det som problematisk å ta inn et begrep hvis konsekvenser ikke var avklart på forhånd, og stilte spørsmålstegn ved statsrådets tolkning.¹¹⁸ Mindretallet var av den oppfatningen at det var en «betydelig svakhet ved lovarbeidet at dette spørsmålet ikke er tilstrekkelig utredet»,¹¹⁹ og at det etter vedtagelsen av loven derfor ville «hefte betydelig usikkerhet ved hva begrepet vil innebære for den praktiske dyrevelferden».¹²⁰ Mindretallet gikk imot forslaget fordi de ønsket en «enkel og forståelig lov» som skulle være lett å sette seg inn i, og hvor «det rettslige innholdet er klart».¹²¹

Denne skepsisen ble også uttalt under Odelstingsdebatten, hvor næringskomiteens saksordfører, representanten Asmyhr fra FrP, uttalte at han trodde at forvaltningen og rettssystemet ville ha «betydelig utfordring med å få definert dette begrepet».¹²²

Videre stilte representanten spørsmål med poenget om å ta med bestemmelsen «dersom det ikke skal bidra til en betydelig bedring av dyrs rettsstilling».¹²³ Asmyhr mener at statsråd Brekk «kaster blå i øynene på dem som hadde håpet at dette skulle bidra til en bedre rettsstilling» når statsråden fullstendig uthuler begrepets innhold i sin uttalelse.¹²⁴

¹¹⁷ Møte i Odelstinget den 27. april 2009 kl. 15.12, Sak nr. 2, Representant Hans Frode Kielland Asmyhrs hovedinnlegg.

¹¹⁸ Innst. O. nr. 56 (2008-2009) s. 29.

¹¹⁹ *ibid* s. 29.

¹²⁰ *ibid* s. 30.

¹²¹ *ibid* s. 30.

¹²² Møte i Odelstinget den 27. april 2009 kl. 15.12, Sak nr. 2, Representant Hans Frode Kielland Asmyhrs hovedinnlegg.

¹²³ *ibid*

¹²⁴ *ibid*

Representanten stilte blant annet spørsmål om bestemmelsen medfører at dyr «blir definert som noe annet enn «ting»»¹²⁵ og derfor blir et rettssubjekt. Videre stilte han også spørsmål om «[h]vor langt» egenverdibegrepet går.¹²⁶

Statsråden svarer ikke direkte på Asmyhrs spørsmål under Odelstingsdebatten, men uttaler at det ikke vil «utgjøre noen realitetsforskjell fordi det er en grunnleggende premiss for hele loven at dyr har egenverdi», hvilket han oppfatter at komiteens flertall er enig i.¹²⁷

At spørsmålene forblir ubesvart er uheldig, da klarhet i både meningsinnholdet av begrepet «egenverdi», og rekkevidden av bestemmelsen, er svært interessant, både juridisk og moralsk.

At inkluderingen av begrepet kan gi forhåpninger til folk som kjemper for dyrs rettigheter, men mangler juridisk kompetanse, er åpenbart. Svekkelsen av begrepets innhold i forarbeidene kommer ikke til uttrykk i lovteksten, som fremstår som klar og konsis. Mange har ikke kjennskap til hva et forarbeid er, langt mindre forståelse for betydningen av det som står i dem. Folk flest vil lese lovens ordlyd, og basere sin forståelse på hva som står i den. Ettersom det i loven står at dyr har egenverdi, vil folk flest få den oppfatningen. Asmyhrs kommentar, om at inkluderingen av bestemmelsen kan gi falske forhåpninger, må derfor sies å være berettiget.

Hvor langt egenverdibegrepet går er vanskelig å slå fast ettersom det først kom inn i lovs form for fem år siden, men i kapittel 4.3.1 vil jeg se nærmere på bestemmelsens innhold og betydning slik den fremstår i dag.

4.3 Dyrevelferdsloven § 3 første setning

Som nevnt er det ikke fullstendig klart hvordan denne bestemmelsen skal forstås.

Dyrevelferdsloven § 3 første setning lyder i sin helhet:

«Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker.»

Bestemmelsens ordlyd tilsvarende den som ble sendt ut på høring av departementet. Under høringen kom det inn en rekke innspill fra høringsinstansene om bestemmelsen. Også

¹²⁵ Møte i Odelstinget den 27. april 2009 kl. 15.12, Sak nr. 2, Representant Hans Frode Kielland Asmyhrs hovedinnlegg.

¹²⁶ *ibid*

¹²⁷ Møte i Odelstinget den 27. april 2009 kl. 15.12, Sak nr. 2, Statsråd Lars Peder Brekks hovedinnlegg.

næringskomiteen diskuterte bestemmelsen både i sin innstilling og under behandlingen på Odelstinget. For å kunne slå fast bestemmelsens innhold er det nødvendig å se nærmere på dens enkelte bestanddeler, og foreta tolkninger og vurderinger av disse.

4.3.1 «Egenverdi»

Hva som ligger i begrepet «egenverdi»

Etter min mening oppfattes begrepet egenverdi som den verdi noe har fordi det er særskilt, og at verdien er selvstendig og individuell. Et spesifikt landskapsmaleri vil ha egenverdi fordi det skiller seg fra andre, og enkelte foretrekker nettopp *det* maleriet fremfor et annet. Verdien ligger i at noen begjærer tingen og foretrekker den fremfor noe annet.

Under redegjørelsen for begrepet egenverdi innen teleologien i kapittel 2.1.1, nevnte jeg at den filosofiske definisjonen av begrepet er at verdien ligger i at noen ønsker seg nettopp den tingen for «dens egen skyld og ikke bare for noe annets skyld».¹²⁸ Denne verdien fordrer en relativ tilknytning, og er subjektiv. Hvis den filosofiske forståelsen legges til grunn, medfører det at ordlyden «dyr har egenverdi» betyr at dyrets verdi ligger i at noen foretrekker nettopp *det* dyret.

I proposisjonen slås det fast at egenverdibegrepet «sammenfaller med dyrevelferdsmeldingens begrepsbruk og antas å være lett forståelig».¹²⁹

I Dyrevelferdsmeldingen blir den dyreetiske verdidebatten som nevnt i kapittel 2 gjennomgått.¹³⁰ En rekke filosofiske tilnærmelser blir nevnt, og synet til ulike filosofer under disse blir henvist til når det kommer til de etiske spørsmål. Likevel gir ikke stortingsmeldingen noen *definisjon* av begrepet. Begrepet blir kun brukt direkte i den etiske plattformen i stortingsmeldingen.¹³¹

Denne plattformens punkt om egenverdi lyder:

¹²⁸ Se fotnote 36.

¹²⁹ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 23.

¹³⁰ St.meld. nr. 12 (2002-2003) s. 18 flg.

¹³¹ *ibid* s. 150.

«Dyr har egenverdi. Håndtering av dyr skal skje med omsorg og respekt for dyrs egenart. Dette innebærer å ta utstrakt hensyn til dyrs naturlige behov og aktivt forebygge sykdom, skader og smerte.»¹³²

Begrepet blir her tillagt det innholdet at man skal behandle dyr omsorgs- og respektfullt på bakgrunn av deres individuelle særpreg. Dette meningsinnholdet samsvarer dårlig med den naturlige språklige forståelsen, og den filosofiske forståelsen av begrepet som vist til over.

I proposisjonen slås det fast at begrepet innebærer at dyr skal «behandles forsvarlig» og «med respekt uavhengig av om de har noen økonomisk eller annen nytteverdi for mennesker.»¹³³ Begrepet tillegges her en betydning om at behandlingen av dyr skal være tilrådelig og respektfull. Denne forståelsen av egenverdibegrepet er ikke i henhold til den filosofiske forståelsen.

Som nevnt i kapittel 4.2.1, var flertallet av den formening at inkluderingen av bestemmelsen ikke skulle medføre noen realitetsendring, da det ikke skulle stilles spørsmål ved eksisterende husdyrhold og forskrifter.¹³⁴ Å tillegge dyr egenverdi i henhold til den filosofiske forståelsen ville medført at man måtte vurdert en lang rekke bestemmelser på ny. For eksempel vil det å holde pelsdyr vanskelig kunne sies å være forenlig med at dyrene skal ha en selvstendig egenverdi. Dette samsvarer godt med statsråd Brekks uttalelser om at inkluderingen av begrepet i lovteksten kun vil «ha en symbolverdi og ikke i seg selv bidra til bedre dyrevelferd».¹³⁵

At begrepet skal være *lett forståelig*, som det påstås i proposisjonen, kan vanskelig sies å stemme. At valget endte på ordlyden «egenverdi» virker ikke bevisst. Det virker som inkluderingen av bestemmelsen ikke er så veloverveid og argumentert som den burde være. At forarbeidene ikke slår klart fast hva som ligger i egenverdibegrepet fremstår som en betydelig svakhet.

¹³² St.meld. nr. 12 (2002-2003) s. 150.

¹³³ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 23.

¹³⁴ Se fotnote 115 og 116.

¹³⁵ Innst. O. nr. 56 (2008-2009) s. 29.

Egenverd, egenverdi og iboende verdi

Egenverd er i motsetning til *egenverdi* den *indre verdi* noe har. Begrepet brukes mye i teologiske kretser, men også svært løst ellers i samfunnet. I begrepet ligger det en tanke om en sjelelig verdi. I vanlig bruk anvendes *egenverd* om ens verdighet, og begrepet brukes gjerne når man føler at en har blitt ydmyket og krenket. Den alminnelige bruken av *egenverd* passer med den situasjonen dyr ofte befinner seg i, prisgitt menneskers nåde for å ikke bli krenket. At begrepet som brukes i § 3 første setning er *egenverdi* og ikke *egenverd*, virker ikke bevisst. *Egenverd* blir hverken nevnt i stortingsmeldingen, proposisjonen, innstillingen, eller under behandlingen på Odelstinget.

Som nevnt i kapittel 2.1.2 er *iboende verdi* den verdien som innen deontologien tillegges vesener på bakgrunn av rasjonalitet og bevissthet. Kant var av oppfatningen av at mennesker var «mål i seg selv», mens dyrerettighetsfilosofen Regan mener at også dyr har *iboende verdi* fordi de er «subjekter for et liv». Regan mener også at dyr har en selvstendig verdi, på bakgrunn av deres individuelle og særegne liv.

Begge disse begrepene fremstår som mer sjelelige og åndelige. Etter min mening ville både *egenverd* og *iboende verdi* ført til sterkere moralske rettigheter enn det ordlyden *egenverdi* gjør, ettersom disse begrepene i større grad tillegges verdi uavhengig av relasjonen til andre individ.

I proposisjonen foreslår Vitenskapskomiteen for mattrygghet, UMB og Norsk huskattforening at § 3 første setning endres til «Dyr har *iboende verdi*.» De begrunnet dette blant annet med at *egenverdi* har en annen betydning innen filosofien enn det departementet tror, og at å bruke begrepet *iboende verdi* vil gjøre at bestemmelsens meningsinnhold samsvarer med det departementet har tenkt.¹³⁶ Som vist i kapittel 2.1.4, ville *iboende verdi* medført en sterkere moralsk status, og slik jeg forstår etikken, kan jeg ikke tro annet enn at departementet må ha ment at dyr skal tillegges *iboende verdi* snarere enn *egenverdi*.

Dette innspillet blir ikke kommentert av departementet i proposisjonen. Ei heller næringskomiteen ser noe på denne begrepsbruken. Ettersom det ikke blir kommentert, virker det ikke som det er et bevisst valg. Det fremstår derimot som at politikerne ikke har særlig kjennskap til den filosofiske debatten om saken.

¹³⁶ Ot.prp. nr. 12 (2008-2009) s. 22.

At det er ordlyden «egenverdi» som kom med i lovteksten, virker som et resultat av at det begrepet ble anvendt stortingsmeldingen. At det ikke er diskutert andre formuleringer, og at innspillene om endring av ordlyden ikke blir kommentert, er en betydelig svakhet ved bestemmelsen.

Hensynet til lik forståelse

Begrepet *egenverdi* anvendes også enkelte andre steder i lovverket, deriblant i barnehageloven. I dennes § 1 – formålsparagrafen – slås det fast at barndommen har egenverdi. Det fremgår ikke av barnehagelovens forarbeider hva som ligger i begrepet, og det virker også her som om det er tatt med som symbol på at barndommen blir sett på som *viktig*.

Begrepet brukes også i Forskrift 26. april 2013 nr. 412 om miljøvern og sikkerhet i Antarktis, hvor det slås fast at Antarktis har en egenverdi, jf. dennes § 1. Antarktis' «villmarkskarakter» og «estetiske verdier» blir her nevnt som moment under egenverdien. At det tillegges relativ verdi til ikke-levende egenskaper uavhengig av deres nytteverdi for mennesker samsvarer godt med det meningsinnholdet begrepet *egenverdi* har i henhold til den teleologiske tilnærmingen til etikk, jf. kapittel 2.1.1

Rettsregler med samme språklig innhold har ikke alltid det samme meningsinnholdet, men det er «ønskelig at de er mest mulig motsigelsesfrie og harmoniske».¹³⁷ Det er en «fordel at et ord eller en formulering betyr det samme ... innenfor beslektede lover eller lover som anvendes på samme livsområde», selv om dette er «hensyn som kan måtte vike».¹³⁸ Selv om forskriften ikke er på samme rettsområde som dyrevelferdsloven, taler hensynet til lik forståelse for at også egenverdibestemmelsen i dyrevelferdsloven bør tolkes på tilsvarende måte. Dette bidrar til større grad av harmoni i lovverket. Denne forståelsen av egenverdibegrepet i forskriften kan likevel ikke tillegges for stor vekt, da den kun er i forskrifts form.

4.3.2 “Nytteverdi”

Som nevnt kapittel 2.1.1 er nytteverdi den verdi noe har for å realisere noe annet. Det er altså tale om en instrumentell verdi. Eksempelvis vil produksjonsdyr ha en nytteverdi for

¹³⁷ Jan Fridthjof Bernt og Synne Sæther Mæhle, *Rett, samfunn og demokrati*, Oslo 2007 s. 209.

¹³⁸ *ibid* s. 286-287.

mennesker, da de kan gi økonomisk avkastning. Den verdien de har for å oppfylle goder for mennesker, er den nytteverdien dyrene har.

4.3.3 Forholdet til § 3 andre setning

Bestemmelsens andre setning er i stor grad en videreføring av dyrevernloven 1974 § 2. Denne slår blant annet fast at dyr skal behandles «godt», og at de ikke skal utsettes for «unødige» påkjenninger og belastninger.

Etter forarbeidene skal forståelsen av begrepet «godt» bygge på en konkret vurdering, hvor det blant annet skal tas hensyn til dyrs «fysiske og mentale behov ut fra deres egenart», og deres evne til «å ha positive og negative opplevelser».¹³⁹ At dyr tillegges ulike egenskaper og forutsetninger er et uttrykk for at dyrene blir sett på som enkeltindivid, og ikke en ensartet gruppe. Begrepet må sies å være svært relativt, da det for eksempel tillates utstrakt hold av pelsdyr. Å bli holdt fanget i små bur for at ens pels skal bli utnyttet når en er død, kan objektivt sett vanskelig sies å være *god* behandling, og dyrenes eventuelle moralske verdi blir ikke tillagt noe vekt. Bestemmelsen er et uttrykk for en handlingsnorm, et krav til menneskers behandling av dyr. At denne behandlingen skal skje i tråd med dyrenes forutsetninger gir ikke i seg selv dyrene noen moralsk verdi. Kravet om god behandling i tråd med dyrenes individuelle behov er bare et uttrykk for en erkjennelse av at dyr, i likhet med mennesker, har ulike behov og oppfatninger, og derfor må behandles individuelt.

At dyr skal skjermes mot «unødige» påkjenninger og belastninger, er et vilkår som gir uttrykk for at det tillates inngrep mot dyr, dersom det er *nødvendig*. Etter forarbeidene skal det legges vekt på inngrepets «karakter og omfang», hvorvidt de er påført av mennesker, formålet med handlingen, og om den er «allment akseptert».¹⁴⁰ Hva som blir sett på som nødvendig fordrer en konkret interesseavveining. Enhver handling som utsetter dyr for påkjenninger og belastninger, må være både formålstjenlig, effektiv og forholdsmessig.¹⁴¹ I denne interesseavveiningen er det viktig å slå fast at selv gode formål ikke kan legitimere «en hvilken som helst bruk av dyr».¹⁴² Selv om menneskets interesse er stor, tillater det altså ikke *ethvert* inngrep i dyrenes velferd. Om dette er et uttrykk for at det er dyrenes egeninteresse,

¹³⁹ Ot.prp. nr. 15 (2009-2009) s. 94.

¹⁴⁰ *ibid* s. 94.

¹⁴¹ Inger Helen Stenevik og Cecilie M. Mejdell, *Dyrevelferdsloven kommentarutgave*, Oslo 2011 s. 44.

¹⁴² Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 9.

eller menneskenes interesse for dyrenes velferd som står sterkt, er vanskelig å slå fast. Uavhengig av dette viser sitatet at det finnes ting det ikke er akseptabelt å gjøre mot dyr, selv om den menneskelige interessen er stor.

Likevel må det at det aksepteres påkjenninger og belastninger, dersom disse er allment akseptert, sies å være et tegn på at dyrenes stilling er svak. Som nevnt under 1.3.1 er Francione av den oppfatning at slik aksept er et uttrykk for at loven kun søker å verne dyrene og sikre dem velferd, snarere enn å tillegge dem noen moralske verdier og rettigheter.

4.3.4 Egenverdibestemmelsens betydning

Egenverdibestemmelsen i § 3 bærer preg av å være en faneparagraf. Bestemmelsen er etter forarbeidene kun ment å ha «symbolverdi».¹⁴³ Egenverdibestemmelsen slår bare fast at dyr *har* egenverdi. Bestemmelsen er videre ment å virke holdningsskapende. Ved å slå fast at dyr har en egenverdi i lovs form, forsøker lovgiver å sette fokus på dyrenes ve og vel.

Bestemmelsen kan ikke anvendes isolert, men må brukes som tolkningsgrunnlag. Når en tolker de øvrige bestemmelsene i dyrevelferdsloven, må en søke å oppnå en tolkning som er i tråd med § 3 første setning. Dette synet støttes av Stenevik og Mejdell, som skriver at § 3 første setning «ikke [er] en rettsregel hvorav det kan utledes direkte rettigheter for dyr», men at dens betydning «ligger i dens innvirkning på forståelsen av lovens øvrige bestemmelser».¹⁴⁴ Bestemmelsen bærer preg av å være en indirekte rettsregel, en regel som er av betydning for tolkning av de øvrige bestemmelsene i dyrevelferdsloven.¹⁴⁵

Når det kommer til om inkluderingen av bestemmelsen medfører at dyr ikke lenger er å regne som «ting» i juridisk forstand, viser jeg til departementets uttalelse om at bestemmelsen ikke var ment å gi dyr rettigheter utover de krav loven stiller til menneskers handlinger overfor dyr.¹⁴⁶

¹⁴³ Statsråd Lars Peder Brekks brev til næringskomiteen den 10. februar 2009, henvist til i Innst. O. nr. 56 (2008-2009) s. 29.

¹⁴⁴ Inger Helen Stenevik og Cecilie M. Mejdell, *Dyrevelferdsloven kommentarutgave*, Oslo 2011 s. 35.

¹⁴⁵ *ibid* s. 35.

¹⁴⁶ Se fotnote 110.

4.4 Rettspraksis

Det finnes per i dag lite rettspraksis på § 3 første ledd. Egenverdibestemmelsen har ikke vært behandlet av Høyesterett. Det er derfor nødvendig å se til de lavere domstoler, for å se hvordan begrepet tolkes i praksis.

At dyr har egenverdi har vært anført i en lagmannsrettssak i Agder lagmannsrett,¹⁴⁷ og i en tingrettssak fra Øvrige Romerike tingrett.¹⁴⁸ Retten vurderte ikke anførslene nærmere, og anvendte ikke bestemmelsen i sine slutninger. Bestemmelsen blir også passivt vist til i en dom fra Lofoten Tingrett.¹⁴⁹

I dom fra Haugaland tingrett slår retten fast at lovens formål er å fremme dyrevelferd og respekt for dyr, ut fra det «premiss at dyr har egenverdi i tillegg til å ha nytteverdi for mennesket».¹⁵⁰ Videre siterer dommerfullmektigen fra proposisjonen, og slår fast at det «viktigste er imidlertid hvordan dyrene holdes og behandles mens de lever, at avlivingen skjer skånsomt, og at formålet med den aktuelle aktiviteten lar seg forsvare som tilstrekkelig viktig».¹⁵¹ Dette viser at egenverdibestemmelsen brukes som vurderingsgrunnlag for om *behandlingen* av dyr er innenfor lovens rammer. Dyrenes reelle moralske egenverdi blir ikke vurdert. Dommen er kun fra tingretten, og er forfattet av en fullmektig, men det viser hvordan bestemmelsen blir anvendt i praksis. Formålsvurderingen foretatt i Haugaland tingrett blir referert til i sin helhet og lagt til grunn i en dom fra Oslo tingrett.¹⁵² At vurderingen refereres til, bidrar til at den tolkningen Haugaland tingrett legger til grunn er den alminnelige forståelsen.

Bestemmelsen er også brukt i dom fra Nord-Østerdal tingrett, hvor det uttales at det følger av lovforarbeidene at «bestemmelsen i realiteten har samme innhold som § 2 i dyrevernloven».¹⁵³ Igjen er dette kun en tingrettsdom, men den viser hvordan uttalelsene i proposisjonen og innstillingen tolkes i praksis, nemlig at inkluderingen av egenverdibestemmelsen i realiteten ikke medfører noen endring fra dyrevernloven 1974.

¹⁴⁷ LA-2013-125737 Dom avsagt i Agder lagmannsrett 2. oktober 2014.

¹⁴⁸ TOVRO-2011-14413 Dom avsagt i Øvre Romerike tingrett 4. juni 2012.

¹⁴⁹ RG 2012 s. 1123 (Lofoten).

¹⁵⁰ THAUG-2010-155241 Dom avsagt i Haugaland tingrett 14. januar 2011.

¹⁵¹ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 9

¹⁵² TOSLO-2012-184419 Dom avsagt i Oslo Tingrett 31. januar 2013.

¹⁵³ TNOST-2010-57617 Dom avsagt i Nord-Østerdal tingrett 6. juli 2010.

4.5 Andre myndigheters praksis

Mattilsynet er den norske tilsynsmyndighet for dyrs velferd. Når det kommer til egenverdibegrepet, blir dette blant annet brukt i deres Tilsynsveileder for hund.¹⁵⁴ I denne slås det fast at dyr har egenverdi, og at dette betyr at «dyreholder har plikter ovenfor dyret sitt som følge av de faktiske egenskaper individet har», og at dyreholdere derfor ikke står fritt til «å behandle dyret slik han/hun vil.» Denne forståelsen av begrepet bærer preg av at den bygger på prinsippet om at dyr skal behandles godt, og at de skal unngå lidelse. At de skal ha noen *moralsk verdi* kommer ikke til uttrykk. Ikke heller er det gitt noen videre veiledning i Mattilsynets øvrige praksis for hvordan egenverdibegrepet skal forstås, det blir bare passivt referert til.

4.6 Andre bestemmelser i dyrevelferdsloven

Ifølge proposisjonen er premisset om at dyr har egenverdi et viktig fundament for dyrevelferdsloven.¹⁵⁵ Som nevnt i kapittel 4.3.3 skal det etter forarbeidene tas hensyn til dyrs «egenart» i vurderingen av om behandlingen av dyr er god. Foruten dette forarbeidet, kan jeg ikke finne andre klare uttrykk i dyrevelferdslovens bestemmelser om at dyr har egenverdi.

Lovens øvrige bestemmelser inneholder krav til husrom og stell, og så videre, men disse bestemmelsene bærer preg av å være tuftet på *velferd*, i tråd med Brambell-kommisjonens fem friheter. Den filosofiske moralske forståelsen av begrepet egenverdi kommer, slik jeg ser det, ikke til uttrykk i dyrevelferdslovens øvrige bestemmelser.

¹⁵⁴ Mattilsynet, *Tilsynsveileder hund*, Utarbeidet for TA av Prosjekt dyrevelferd, august 2014.

¹⁵⁵ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 23

5 Skandinavisk rett

For å se hvordan den norske bestemmelsen står internasjonalt, er det nødvendig å se til de rettskulturer som ligger nærmest vår egen, henholdsvis den danske og svenske retten.

5.1 Dansk rett

I dansk rett reguleres behandlingen av dyr av dyreværnsloven. Paragrafen som tilsvarer dvl. § 3 i den danske lov, er § 1.

§ 1. Dyr skal behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe.

Bestemmelsen gir uttrykk for det samme som dvl. § 3 andre setning. Kravet om at dyr skal behandles «forsvarlig» og ikke «godt» som er brukt i den norske loven, gjør at ordlydens vern fremstår noe svakere. Bestemmelsen gir uttrykk for dyrs vern og velferd, som har vært rådende også i norsk rett det siste århundret, jf. kapittel 3.

Bestemmelsen stiller krav om at dyrene skal «beskyttes bedst muligt» mot en rekke negative forhold. Bestemmelsen er positivt og aktivt formulert, ettersom den stiller krav til aktivitet.¹⁵⁶ Dette taler derimot for at ordlyden isolert kan tyde på et sterkere vern.

Den danske dyreværnsloven gir ikke noe klart uttrykk for om dyr skal ha moralsk verdi eller moralske rettigheter.

5.2 Svensk rett

I svensk rett er det djurskyddslagen § 2 første setning som tilsvarer den norske bestemmelsen.

§ 2. Djur skall behandlas väl och skyddas mot unödig lidande och sjukdom.

Den svenske loven har mange fellestrekk med dyreværnsloven 1974 § 2, ettersom den snakker om unødig lidelse og ikke påkjenninger og belastninger som i dyrevelferdsloven. Som nevnt under 3.3 skal det mer til før noe er enn *lidelse* enn en påkjenning eller belastning. Dette taler

¹⁵⁶ Inger Helen Stenevik og Cecilie M. Mejdell, *Dyrevelferdsloven kommentarutgave*, Oslo 2011 s. 47.

for at den norske loven gir et sterkere vern. Loven har ikke krav til aktivt vern som den danske loven.

Foruten dette tilsynelatende svakere vernet, nevner ikke djurskyddslagen noe om dyrs verdi eller rettighetsstatus.

5.3 Sammenfatning av skandinavisk rett

En kunne tenke seg at den danske lovens positive utforming medfører at dyr derfor har et sterkere vern enn etter norsk rett. Frøslie er derimot av den oppfatning at dette ikke påvirker særlig, og at vernet er omtrent det samme uavhengig av om det er snakk om en positivt eller negativt utformet lov.¹⁵⁷ Det har kommet nye lover i både Norge og Danmark siden Frøslies lovkommentar, men prinsippet synes å bestå, at det ikke er lovens utforming som avgjør, men dens innhold.

Mens dyrevelferdsloven stiller krav om at man skal unngå unødige «belastninger og påkjenninger», stille dyreværnslovens krav om beskyttelse mot «smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe». Ordlyden belastning og påkjenninger har en lavere terskel for brudd enn det den alminnelig forståelsen av de danske begrep skulle tilsi. At det også er lavere terskel for brudd i dyrevelferdsloven enn i djurskyddslagen hvor kravet er «lidande och sjukdom» synes også å være klart, jf. diskusjonen om endring i den norske ordlyden i kapittel 3.3.

De andre skandinaviske landenes rett sier ikke noe om dyrs moralske status. Fokuset i begge lovene bærer preg av å ligge på vern og velferd. Selv om den norske lovens egenverdbestemmelse må sies å være uthult for sitt faktiske innhold, viser dens inkludering av egenverdbestemmelsen at dyrevelferd står høyt på agendaen i Norge. Det virker ikke slik i de andre skandinaviske landene, og deres dyrevernlovgivning fremstår som noe antikvert sammenlignet med den norske lovgivning.

Dyrevelferdsloven synes med dette å gi et sterkere vern enn det som blir gitt etter de andre skandinaviske landenes dyrevernlover.

¹⁵⁷ Arne Frøslie, *Dyrevernloven med kommentarer*, Oslo 1997 s. 31-32.

6 Avsluttende bemerkninger

6.1 Oppfatningen i samfunnet

Dyrs velferd og rettigheter er noe som opptar mange i samfunnet. De fleste har en relasjon til dyr. Dette kan være i forbindelse med husdyrproduksjon, kjæledyrhold, eller ved at de er konsumenter av dyreprodukter. Det er utallige organisasjoner som forsøker å sette spørsmål om dyrs velferd og rettigheter på agendaen, som Noah for dyrs rettigheter, Dyrebeskyttelsen og Dyrevernalliansen.

Denne interessen for dyr kan belyses med to saker fra sommeren 2014. Den 20. juli ble en hund funnet druknet, bundet fast til et betongrør, ved en bro i Moss i Østfold.¹⁵⁸ Tre dager senere møtte hundrevis opp til en «minnestund» for minnes den druknede hunden.¹⁵⁹ Like etter, den 6. august 2014, ble en hund som gikk løs på Hellestø-stranden i Rogaland, hvor det også gikk beitende sauer, skutt og drept med hagle av saueholderen.¹⁶⁰ Allerede dagen etter møtte over 1000 mennesker opp til en minnemarkering for hunden.¹⁶¹ Hvorvidt saueholderens opptreden er i samsvar med de inngrepsrettigheter mot løse hunder han har etter hundeloven kapittel 5 er usikkert, da saken mot saueholderen ble lagt bort grunnet bevisets stilling.¹⁶²

Disse sakene viser et voldsomt engasjement for kjæledyr og deres velferd. Det manglende fokuset på sauens velferd i saken fra Rogaland, blant de oppmøtte og i media ellers, er svært interessant. Saken viser at folks relasjon til dyrene gir et skjevt fokus på velferden deres, hvor de dyrene som mennesker har et nært forhold til blir forsvart i mye større grad. Det er ingen som taler sauens sak, og de fremstår som rettsløse.

Disse sakene viser at det må en nær menneskelig relasjon til dyrene som rammes, før det medfører brede reaksjoner i samfunnet. Dette gjenspeiler oppfatningen om at dyrs moralske verdi er avhengig av menneskenes forhold til dem. Det holdes flere dyr i produksjonsøyemed i Norge enn det holdes kjæledyr, og å vektlegge sistnevntes relasjon til mennesker medfører at

¹⁵⁸ Monica Falao Pettersen, «Hund funnet dumpet fra Krapfossbrua - bundet fast til betongblokk», Moss-avis.no 20. juli 2014

¹⁵⁹ Trym Mogen, «Hundrevis var på minnestund for den druknede hunden Lucas (1)», Dagbladet.no 23. juli 2014.

¹⁶⁰ Bjørn Grimen, «Mann anmeldt for å ha skutt hund», NRK.no 6. august 2014.

¹⁶¹ Kjersti Hetland, «1000 i minnemarkering for hunden Tønes», NRK.no 7. august 2014.

¹⁶² Camilla Bergland, «Politiet henlegger hundedrapssak i Rogaland», VG.no (11. september 2014)

det store flertallet av dyr får svekket sin velferd. Det er i husdyrholdet dyrs velferd er mest truet, og å nedprioritere deres velferd og rettigheter grunnet menneskenes manglende interesse, fører til at de svakeste dyrenes ve og vel blir ytterligere svekket.

Andre igjen har egeninteresse av at dyr ikke får sterkere vern enn de har i dag. Som eksempel kan det nevnes forbudet mot unødvendig kastrasjon i dvl. § 9 andre avsnitt tredje setning. Etter bestemmelsen kan kastrasjon foretas dersom det er nødvendig ut fra «hensynet til dyrevelferd», eller om det foreligger «andre særlige grunner». Svinenæringen kom med et høringsinnspill om at kastrasjon av gris var nødvendig for å «ha lønnsom svineproduksjon» i Norge.¹⁶³ Dette fikk de gehør for, og departementet slo i proposisjonen fast at kastrasjon av smågris var å se på som særlig grunn i henhold til bestemmelsen «[i]nntil det foreligger tilfredsstillende alternativer for å begrense rånelukt og -smak».¹⁶⁴ En endring i dette fra tidligere lover ville medført at grisebonden ikke ville fått solgt svinekjøttet på det åpne markedet, hvilket klart ville gått utover hans økonomi.

Lovverket søker å gjenspeile den gjeldende oppfatningen i samfunnet, samtidig som det ivaretar enkeltpersoners interesser. Dette er vanskelig i praksis, da det er sterke motstående interesser. På den ene siden vil en ha dyrevernsorganisasjonene som ønsker at dyr skal tillegges flere rettigheter, mens næringsorganisasjonene i landbruket på den andre siden stiller spørsmål til ting som kan endre på den gjeldende rettstilstand.

6.2 Rettstilstanden i dag

Inkluderingen av den nye egenverdibestemmelsen fremstår i utgangspunktet som en drastisk endring av dyrs rettigheter sammenlignet med dyrevernloven 1974, da den tillegger dyr selvstendig verdi.

At valget falt på ordlyden «egenverdi» er et resultat av dårlig filosofisk forståelse. Dersom en legger den filosofiske forståelsen til grunn, betyr bestemmelsen at dyr har verdi som individ fordi mennesker foretrekker et dyr fremfor et annet. Dyrene tillegges ikke en selvstendig verdi uavhengig av menneskelig interesse, som en kanskje kunne tro. Dersom en hadde lyttet til

¹⁶³ Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) s. 38

¹⁶⁴ *ibid* s. 40

høringsinnspillene, ville en sett den filosofiske forskjellen mellom *egenverdi* og *iboende verdi*.

At bestemmelsens ordlyd i seg selv gir svakt vern forsterkes av omstendighetene rundt innføringen. Bestemmelsen ble foreslått fjernet i lovutkastet, men kom med etter debatt i næringskomiteen. En skulle kanskje tro at næringskomiteens inkludering førte til at bestemmelsen ble styrket, ettersom den var bedre diskutert. Slik er det likevel ikke, da en rekke uttalelser i forarbeidene sier at bestemmelsen ikke skal tillegges selvstendig verdi, og at den ikke skal medføre endringer i rettstilstanden. Disse uttalelsene har fått støtte i rettspraksis og mattilsynets praksis, hvor egenverdibegrepet anvendes som et prinsipp om at man skal behandle dyr godt.

Begrepet fremstår som en forlengelse av dvl. § 3 andre setning, snarere enn en utvidelse og erkjennelse av dyrs moralske status.

Foruten de juridiske kravrettighetene dyr har, virker det ikke som om dvl. § 3 første setning har medført noen endring i rettstilstanden. Bestemmelsen fremstår som et tolkningsmoment for lovens øvrige bestemmelser, og det virker som den ikke ilegges selvstendig betydning. Dyr kan med dette ikke sies å ha fått moralske rettighetene ved innføringen av dyrevelferdsloven.

Hvorvidt egenverdibestemmelsen vil tillegges større egenvekt i fremtiden, vil tiden vise. Mitt håp er at Høyesterett må ta stilling til tolkningen av dvl. § 3 første setning. Å få et prejudikat på området vil bidra til å avklare et usikkert vilkår, noe som vil føre til økt forutberegnelighet for alle som har med dyr å gjøre.

6.3 Spørsmål til ettertanke

Oppgaven har fremmet en rekke etiske og moralske spørsmål. Disse spørsmålene er i stor grad rettsfilosofiske, og jeg akter ikke å prøve å besvare dem, men jeg lar dem stå til ettertanke.

Ønsker vi å legge opp til at mennesker utnytter en levende og sansende ressurs for egen vinning, eller ønsker man å avskaffe dette og oppnå en større grad av likestilling mellom artene?

Har vi som mentalt overlegen art moralsk rett til å utnytte andre arter, eller påligger det oss på denne bakgrunn å heller legge til rette for at også andre arter skal ha mulighet til å utvikle seg?

7 Kilder

7.1 Lover

7.1.1 Norsk rett

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven, Grl)

Lov 7. juni 1935 nr. 13 om dyreververn (dyreververnloven 1935)

Lov 20. desember 1974 nr. 73 om dyreververn (dyreververnloven 1974)

Lov 29. mai 1981 nr. 38 om jakt og fangst av vilt (viltloven)

Lov 4. juli 2003 nr. 74 om hundehold (hundeloven)

Lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager (barnehageloven)

Lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd (dyrevelferdsloven, dvl)

7.1.2 Fremmed rett

Danmark

Lov nr. 252 af 8. mars 2013 om dyreværn (dyreværnsloven)

Sverige

Djurskyddslagen (SFS Nr. 1988:534)

7.2 Forskrifter

Forskrift 26. april 2013 nr. 412 om miljøvern og sikkerhet i Antarktis

7.3 Forarbeid

Ot.prp. nr. 3 (1935) Angående utferdigelse av en lov om vern av dyr

Ot.prp. nr. 27 (1973-1974) Om lov om dyrevern

St.meld. nr.12 (2002-2003) Om dyrehold og dyrevelferd

Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) Om lov om dyrevelferd

Innst. O. nr. 56 (2008-2009) Innstilling fra næringskomiteen om lov om dyrevelferd

Møte i Odelstinget den 27. april 2009 kl. 15.12, Sak nr. 2 (kl. 15:35:22) vedrørende innstilling fra næringskomiteen om lov om dyrevelferd.

7.4 Rettspraksis

Rt. 1977 s. 1035 (Sykejournal-dommen)

TNOST-2010-57617 Dom avsagt i Nord-Østerdal tingrett 6. juli 2010.

THAUG-2010-155241 Dom avsagt i Haugaland tingrett 14. januar 2011.

TOVRO-2011-14413 Dom avsagt i Øvre Romerike tingrett 4. juni 2012.

RG 2012 s. 1123 (Lofoten).

TOSLO-2012-184419 Dom avsagt i Oslo Tingrett 31. januar 2013.

LA-2013-125737 Dom avsagt i Agder lagmannsrett, 2. oktober 2014.

7.5 Litteratur

7.5.1 Bøker

Andenæs, Mads Henry, *Rettskildelære*, 2. utgave, (Oslo 2009).

Ariansen, Per, *Miljøfilosofi* (Oslo 1992).

Aristoteles, *Den Nikomakiske etikk*, oversatt av Øyvind Rabbås og Anfinn Stigen (Oslo 1999).

Bernt, Jan Fridthjof og Mæhle, Synne Sæther, *Rett, samfunn og demokrati*, (Oslo 2007).

- Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen (Oslo 2002).
- Ellefsen, Rune, *Med lov til å pine* (Oslo 2013).
- Ferry, Luc, *Le nouvel ordre écologique* (Paris 1992).
- (Norsk utgave: *Ny økologisk orden*, Oslo 1996).
- Francione, Gary L., *Animals, property, and the law*, 2. utgave (Philadelphia 2007).
- Franck, Olof, *Djurens liv och vårt: om att värdera liv* (Stockholm 2002).
- Frøslie, Arne, *Dyrevernloven med kommentarer* (Oslo 1997).
- Føllesdal, Andreas (red.) mfl., *Dyreetik* (Bergen 2000).
- Gisle, Jon (red.) mfl., *Jusleksikon*, 3. utgave (Oslo 2007).
- Gjesdal, Finn, *Dyrevernloven med kommentarer* (Oslo 1977).
- Johansen, Kjell Eivind og Vetlesen, Arne Johan, *Innføring i etikk* (Oslo 2003).
- Larsen, Guri, *Dyrevern eller samfunnsvern?* (Oslo 2003).
- Lilleholt, Kåre (red.) mfl., *Knophs oversikt over Norges rett*, 13 utgave (Oslo 2009).
- Regan, Tom, *Animal rights, human wrongs* (Lanham 2003).
- Regan, Tom, *The Case for Animal Rights* (London 1983).
- Regan, Tom og Singer, Peter, *Animal Rights and Human Obligations*, 2. utgave (New Jersey 1989).
- Salt, Henry S., *Animals' Rights: Considered in Relation to Social Progress* (New York 1894).
- Singer, Peter, *Animal Liberation*, 2. utgave (London 1990).
- (Norsk utgave: *Dyrenes frigjøring* (Oslo 2002)).
- Stenevik, Inger Helen og Mejdell, Cecilie M., *Dyrevelferdsloven kommentarutgave* (Oslo 2011).

Thommesen, Bjørn og Wetlesen, Jon, *Etisk tenkning: En historisk og systematisk innføring* (Oslo 1996).

7.5.2 Artikler

Bergland, Camilla, «*Politiet henlegger hundedrapssak i Rogaland*», VG.no (11. september 2014) URL:

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/dyrene/politiet-henlegger-hundedrapssak-i-rogaland/a/23293782/> [Lest 09.12.2014]

Eckhoff, Torstein, «*Kan elver og skoger ha rettigheter?*», Hefte for kritisk juss, nr. 1, 1980 s. 2-5.

Grimen, Bjørn, «*Mann anmeldt for å ha skutt hund*», NRK.no (6. august 2014).

URL: <http://www.nrk.no/rogaland/hund-skutt-av-bonde-pa-hellesto-1.11865250> [Lest 05.12.2014].

Hetland, Kjersti, «*1000 i minnemarkering for hunden Tønes*», NRK.no (7. august 2014). URL: <http://www.nrk.no/rogaland/minnemarkering-for-hunden-tones-1.11868923> [Lest 05.12.2014].

Hohfeld, Wesley Newcomb, «*Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning*», The Yale Law Journal, Vol. 26, No. 8, juni 1917, s. 710-770.

Mogen, Trym, «*Hundrevis var på minnestund for den druknede hunden Lucas (1)*», Dagbladet.no (23. juli 2014) URL:

http://www.dagbladet.no/2014/07/23/nyheter/innenriks/dyrenes_nyheter/dyremishandling/moss/34474571/ [Lest 05.12.2014].

Pettersen, Monica Falao, «*Hund funnet dumpet fra Krapfossbrua - bundet fast til betongblokk*», Moss-avis.no (20. juli 2014) URL:

<http://www.moss-avis.no/nyheter/hund-funnet-dumpet-fra-krapfossbrua-bundet-fast-til-sementblokk-1.8515842> [Lest 09.12.2014]

Wetlesen, Jon, «*Bør ikke dyrene også tilkjennes moralsk status?*», Tidsskriftet Samtiden, nr. 5/6, 1997 s. 54-60.

7.6 Andre kilder

Mattilsynet, *Tilsynsveileder hund*, Utarbeidet for TA av Prosjekt dyrevelferd, august 2014.

URL:

http://www.mattilsynet.no/om_mattilsynet/gjeldende_regelverk/veiledere/tilsynsveileder_hund.16904/binary/Tilsynsveileder%20-%20hund [Lest 02.12.2014].